

Emocionalna inteligencija, samopoštovanje i usamljenost u adolescenciji

---

Predrijevac, Nives

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:953542>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-03**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij psihologije

Nives Predrijevac

**EMOCIONALNA INTELIGENCIJA, SAMOPOŠTOVANJE I
USAMLJENOST U ADOLESCENCIJI**

Diplomski rad

Mentor: doc.dr.sc. Daniela Šincek

Sumentor: dr.sc. Ana Babić Čikeš

Osijek, 2017.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

Diplomski studij psihologije

Nives Predrijevac

**EMOCIONALNA INTELIGENCIJA, SAMOPOŠTOVANJE I
USAMLJENOST U ADOLESCENCIJI**

Diplomski rad

Društvene znanosti, polje psihologija, grana socijalna psihologija

Mentor: doc.dr.sc. Daniela Šincek

Sumentor: dr.sc. Ana Babić Čikeš

Osijek, 2017.

Sadržaj

Uvod	1
Adolescencija	1
Usamljenost	1
Samopoštovanje	5
Emocionalna inteligencija	7
Cilj	10
Problemi i hipoteze	10
Metoda	11
Sudionici	11
Instrumenti	11
Postupak	13
Rezultati	13
Testiranje preduvjeta za korištenje parametrijskih postupaka	13
Deskriptivna statistika	14
Doprinos sociodemografskih podataka, osobina ličnosti, samopoštovanja i emocionalne inteligencije objašnjenju usamljenosti	15
Spolne i dobne razlike u usamljenosti, samopoštovanju i emocionalnoj inteligenciji	19
Rasprava	21
Doprinos sociodemografskih podataka, osobina ličnosti, samopoštovanja i emocionalne inteligencije objašnjenju usamljenosti	21
Spolne i dobne razlike u usamljenosti, samopoštovanju i emocionalnoj inteligenciji	26
Ograničenja, implikacije i prijedlozi za buduća istraživanja	29
Zaključak	30
Literatura	30

Emocionalna inteligencija, samopoštovanje i usamljenost u adolescenciji

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati doprinos sociodemografskih podataka, osobina ličnosti, samopoštovanja i emocionalne inteligencije objašnjenju usamljenosti kod srednjoškolaca te ispitati dobne i spolne razlike u emocionalnoj inteligenciji, samopoštovanju i usamljenosti. Istraživanje je provedeno na uzorku od $N=193$ učenika prvih i trećih razreda Trgovačke i komercijalne škole Davor Milas u Osijeku. Instrumenti korišteni u istraživanju su: sociodemografski upitnik, Upitnik emocionalne kompetentnosti, kratka forma UCLA skale usamljenosti, Test upravljanja emocijama, Rosenbergova skala samopoštovanja i BFI upitnik ličnosti. Analiza spolnih i dobnih razlika pokazuje da postoje statistički značajne razlike u usamljenosti. Utvrđeno je da učenice izvještavaju o višim razinama usamljenosti u odnosu na učenike, kao i učenici trećih razreda u odnosu na učenike prvih razreda. Rezultati pokazuju da su ekstraverzija i samoprocjena emocionalne inteligencije značajni negativni prediktori usamljenosti na uzorku mladića, dok su ekstraverzija i ugodnost značajni negativni prediktori usamljenosti kod djevojka. Nadalje, pokazalo se da postoji statistički značajna razlika u samopoštovanju s obzirom na spol. Učenici imaju više samopoštovanje u odnosu na učenice. Rezultati dobiveni na Upitniku emocionalne kompetentnosti pokazuju da postoji statistički značajna razlika s obzirom na dob. Naime, učenici prvih razreda postižu više rezultate u odnosu na učenike trećih razreda. Dobivena je i statistički značajna razlika u rezultatima Testa upravljanja emocijama s obzirom na spol. Učenice postižu više rezultate u odnosu na učenike.

Ključne riječi: usamljenost, samopoštovanje, emocionalna inteligencija, osobine ličnosti, adolescencija

Emotional intelligence, self-esteem and loneliness in adolescence

The aim of this study was to assess the contribution of sociodemographic data, personality traits, self-esteem and emotional intelligence to the explanation of loneliness in high school students and to assess age and gender differences in emotional intelligence, self-esteem and loneliness. The study was conducted on a sample of $N=193$ students of first and third grade of Trading and Commercial school Davor Milas in Osijek. The instruments used in the research are: sociodemographic questionnaire, Emotional Competence Questionnaire, University of California Los Angeles Loneliness Scale, Emotion management test, Rosenberg Self-Esteem Scale and Big Five inventory. Analysis of gender and age differences indicates that there are statistically significant differences in loneliness. It was found that girls reported higher levels of loneliness compared to boys as well as third grade students compared to first grade students. The results obtained on a sample of adolescent boys show that extraversion and self-assessment of emotional intelligence are significant negative predictors of loneliness. While the results obtained on a girl's sample show that extraversion and agreeableness are significant negative predictors. Furthermore, there was a statistically significant difference in self-esteem with regard to gender. Boys have more self-esteem than girls do. The results obtained in Emotional Competence Questionnaire show that there are a statistically significant differences in age. First grade students have higher scores than third grade students. Finally, a statistically significant difference was found in the results on Emotion management test with regard to gender. Girls have higher scores compared to boys.

Keywords: loneliness, self-esteem, emotional intelligence, personality traits, adolescence

Uvod

Usamljenost je stara koliko i ljudski rod, odnosno stara je koliko i svijest čovjeka o njegovoj povezanosti s drugima, ali i o sebi. Doživljaj usamljenosti vrlo je neugodan i može imati brojne negativne posljedice za osobu. Osjećaj usamljenosti smanjuje sposobnost reagiranja na stres, utječe na kvalitetu sna, a neki istraživači dovode usamljenost u vezu i s brojnim zdravstvenim problemima i tegobama (Hawkey i Cacioppo, 2010; Heinrich i Gullone, 2006). Osjećaj usamljenosti dovodi se direktno u vezu s bolestima ovisnosti, zatim s depresijom, suicidom i drugim problemima mentalnog zdravlja. Istraživanja su pokazala da je usamljenost najizraženija u razdoblju adolescencije i rane odrasle dobi, pa je važno istražiti koji su čimbenici povezani s javljanjem usamljenosti u tom periodu. Kroz rad ćemo istražiti doživljaj usamljenosti kod mlađih i starijih srednjoškolaca te pojedine korelate usamljenosti, uključujući dob, spol, osobine ličnosti, samopoštovanje i emocionalnu inteligenciju.

Adolescencija

Adolescencija je prijelazno razdoblje, obilježeno brojnim promjenama, uključujući tjelesne, spolne, kognitivne i socio-emocionalne (Chubb, Fertman i Ross, 1997). Precizno određivanje kronološke granice ovog perioda je teško zbog postojanja velikih individualnih razlika. Primjerice, Rudan (2004) adolescenciju dijeli na tri podfaze: rana adolescencija (počinje pubertetom i obuhvaća dob između 10. i 14. godine), srednja adolescencija (približno od 15. do 18. godine) i kasna adolescencija (obično se smješta između 19. i 22. godine). Razdoblje adolescencije je važno zbog brojnih razvojnih zadataka koji, kad se riješe, pripremaju pojedinca za život u odrasloj dobi (Chubb, Fertman i Ross, 1997). Težnja za autonomijom, izgradnja identiteta i uključivanje psiholoških obilježja u pojam o sebi, procesi su koji se odvijaju u ovom razdoblju. Oni imaju važne implikacije na emocionalni i socijalni razvoj adolescenata, uključujući i doživljaj usamljenosti (Heinrich i Gullone, 2006).

Usamljenost

Ljudi mogu biti sami ili se osjećati samima na različite načine (Lacković-Grgin, 2008). Gotesky (1965; prema Lacković-Grgin, 2008) je stanje odvojenosti od drugih podijelio u četiri tipa (fizička osamljenost, usamljenost, izolacija i samoća). Fizička osamljenost predstavlja prostornu i vremensku odvojenost od drugih, uglavnom je emocionalno neutralno stanje. Usamljenost je uvjetovana osjećajem pojedinca da je odbačen od ljudi s kojima bi želio biti. Taj se osjećaj javlja kada su ljudi oko osobe, ali nisu s njom u psihološkom smislu, to je neugodno i bolno iskustvo. Treći tip odvojenosti od drugih jest izolacija koju osoba ne može

promijeniti jer je uzrokovana političkim, profesionalnim, vjerskim, pravnim i drugim barijerama. Iako se osobe osjećaju izolirano i neugodno, većina živi s tim osjećajem prihvaćajući ga kao neizbježnu činjenicu. I četvrti tip odvojenosti od drugih jest samoća koja je prihvaćeno, željeno ili preferirano stanje.

Definicije i tipologija usamljenosti. Više autora ukazuje na to da je usamljenost zbog njezine subjektivne prirode teško precizno definirati. Iako se fenomen usamljenosti često istražuje, još uvijek ne postoji suglasnost glede njegova određenja. Također, u ovisnosti o tome stavljaju li istraživači naglasak na nedostatak socijalnih odnosa, odnosno na tip deprivacije, usmjeravaju li se više na osjećaje koji prate usamljenost ili pak na vremensku perspektivu usamljenosti, moguće je izvoditi različite tipologije usamljenosti (Lacković-Grgin, 2008).

Na osnovi analize glavnih karakteristika brojnih definicija usamljenosti, Pinguart i Sorensen (2001) su zaključili da prevladavaju dvije vrste definicija. Prva vrsta su definicije koje kao glavnu osobinu usamljenosti navode osjećaj patnje zbog nedostatka kontakata. Primjerice, Rook (1984; prema McWhirter, 1997) navodi da je to neugodno emocionalno stanje koje nastaje kada se osoba osjeća odbačena, otuđena ili neshvaćena od drugih, te joj nedostaje društvo za socijalne aktivnosti i emocionalnu intimnost. Woodward (1988; prema Woodward i Kalyan-Masih, 1990) usamljenost definira kao osjećaj samoće i nepovezanosti ili otuđenosti od pozitivnih osoba, mjesta ili stvari. S druge strane, definicije proizašle iz socijalno-kognitivnog pristupa usamljenost tumače kao nepodudaranje interpersonalnih odnosa kakve osoba ima s onima kakve bi željela imati. Ovaj pristup uzima u obzir mogućnost da se osoba ne osjeća usamljeno usprkos objektivno niskoj frekvenciji socijalnih kontakata ili da se netko osjeća usamljeno usprkos visokoj razini socijalne uključenosti (Pinguart i Sorensen, 2001). U ovu skupinu spada i najčešće navođena definicija usamljenosti autora Peplaua i Perlamana (1982) koji definiraju usamljenost kao subjektivno nezadovoljstvo interpersonalnim odnosima nastalo uslijed promjena trenutnih socijalnih odnosa ili uslijed promjena u željama i potrebama za socijalnim odnosima.

Postoje različita teorijska shvaćanja i pristupi usamljenosti no većina istraživanja se usmjerava na interakcionistički i kognitivistički pristup usamljenosti (Lacković-Grgin, 2008). Prema interakcionističkom pristupu usamljenost nastaje kao rezultat interakcijskog djelovanja osobnih i situacijskih karakteristika. Najznačajniji predstavnik ovog pristupa je Weiss (1974) koji smatra da je usamljenost rezultat socijalnih interakcija koje ne mogu zadovoljiti jednu od osnovnih ljudskih potreba – potrebu za bliskom vezom i ljubavlju. S druge strane, unutar kognitivističkog pristupa postoji više teorija koje objašnjavaju usamljenost, primjerice teorija kognitivne disonance ili atribucijska teorija. Teorije unutar ovog pravca naglašavaju važnost

kognicije kao medijatora između nedostatka socijalnih interakcija i doživljaja usamljenosti. Osoba procesiranjem prikupljenih informacija iz svakodnevnih odnosa s drugim osobama zaključuje jesu li njene potrebe i očekivanja zadovoljeni (Lacković-Grgin, 2008).

Nadalje, ne postoji jedinstveni odgovor na pitanje je li usamljenost jednodimenzionalna ili višedimenzionalna pojava. Dok zagovarači mišljenja da je usamljenost jednodimenzionalni konstrukt smatraju da se ljudi razlikuju samo prema jačini izraženosti usamljenosti (npr. Russell, 1982), viđenje usamljenosti kao višedimenzionalne pojave upućuje da postoje i različite vrste usamljenosti, koje se razlikuju kako po uvjetima koji im prethode, tako i po karakteristikama samog doživljaja (npr. Weiss, 1974). Valjanost jednodimenzionalnog konstrukta usamljenosti provjeravana je u nizu studija u kojima je korištena UCLA skala usamljenosti (Russell, Peplau i Cutrone, 1980). Između ostaloga, utvrđeno je da usamljenost negativno korelira sa samopoštovanjem, ekstraverzijom, životnim zadovoljstvom i srećom (Hojat, 1982a; Booth, Bartlett i Bohnsack, 1992; Riggio, Watring i Throckmorton, 1993; Russell, 1996; prema Lacković-Grgin, 2008). Usamljenost pozitivno korelira s depresijom, anksioznošću, neuroticizmom, psihoticizmom, mizantropijom, pesimizmom, sramežljivošću i eksternalnim lokusom kontrole (Hojat, 1982a; Lamm i Stephan, 1987; Russell, 1996; prema Lacković-Grgin, 2008). S druge strane, Sadler (1987; prema Lacković-Grgin, 2008) identificira pet različitih dimenzija iskustva usamljenosti: 1) osjećaj otuđenosti od samoga sebe, 2) percepcija sebe kao odvojenog od drugih, 3) osjećaj odbačenosti od drugih i grupe, 4) osjećaj odvojenosti zbog neuklopljenosti u kulturu i 5) osjećaj separacije od Boga i/ili prirode. Najpoznatija tipologija povezana s prirodom deficita u odnosima jest Weissova (1974) tipologija usamljenosti. On razlikuje emocionalnu i socijalnu usamljenost. Emocionalna usamljenost pojavljuje se zbog nedostatka bliskosti u vezi i može se riješiti reintegracijom postojeće veze ili integracijom u novi emocionalno privržen odnos. Socijalna usamljenost nastaje zbog neuključenosti u socijalnu mrežu. Usamljenost se također može razmatrati i sa stajališta njezina trajanja. Uzimajući u obzir vremensku perspektivu, u literaturi se spominje situacijska, kronična i prolazna usamljenost. U dosadašnjim teorijskim i empirijskim radovima razmatrani su razni korelati usamljenosti (Lacković-Grgin, 2008).

Korelati usamljenosti. Pretpostavlja se da se na temelju sociodemografskih obilježja, poput spola, dobi, obrazovanja, geografske mobilnosti te ekonomskoga, rezidencijalnoga i bračnoga statusa, može predvidjeti javljanje usamljenosti jer navedeni čimbenici utječu na mogućnost stvaranja i održavanja optimalne socijalne mreže, a time i na subjektivni doživljaj usamljenosti. Varijable koje opisuju kvantitetu i kvalitetu socijalnih odnosa – broj bliskih prijatelja, kvaliteta prijateljskih odnosa, recipročnost u odnosima, socijalna podrška, socijalne

vještine, socijalne strategije – ističu se kao najvažniji korelati usamljenosti. Značajnu ulogu imaju i osobine ličnosti (crte petofaktorskoga modela, sramežljivost, lokus kontrole, samopoštovanje) te indikatori tjelesnoga i mentalnoga zdravlja (anksioznost, depresivnost). Varijable ličnosti i druge osobne varijable (npr. mentalno i tjelesno zdravlje, devijantno ponašanje) ponekad se tretiraju kao determinante, a ponekad kao posljedice usamljenosti (Lacković-Grgin, 2008). U daljnjem tekstu usmjerit ćemo se na korelate usamljenosti važne za ovaj rad - spol, dob, osobine ličnosti, samopoštovanje i emocionalnu inteligenciju.

Spolne i dobne razlike u usamljenosti. Prema autorima Heinrich i Gullone (2006), spolne razlike u usamljenosti nisu prisutne u djetinjstvu i nisu pronađene u 50% istraživanja s adolescentima. U slučajevima kada su spolne razlike pronađene, dio istraživanja upućuje na veću usamljenost djevojaka, a dio na veću razinu usamljenosti kod mladića. Nedosljednost rezultata objašnjava se metodološkim razlikama (Heinrich i Gullone, 2006). Na skalama u kojima se riječ „usamljenost“ direktno koristi, mladići zbog težeg priznavanja usamljenosti postižu rezultate koji upućuju na manju usamljenost nego prilikom upotrebe skala koje ne rabe riječ „usamljenost“ u nazivu skale, uputi ili česticama, poput UCLA skale usamljenosti. Istraživanje Medved i Keresteš (2011), koje je provedeno na mladima u ranoj adolescenciji, podržava ovakvo objašnjenje jer je utvrđena veća usamljenost mladića nego djevojaka.

Krivulja odnosa životne dobi i usamljenosti ima oblik slova „U“ (Andersson, 1998). To znači da se najviše razine usamljenosti pronalaze kod adolescenata i kod najstarije dobne skupine. Pojačana usamljenost u adolescenciji pripisuje se utjecaju velikih razvojnih promjena koje ju obilježavaju. U periodu adolescencije javljaju se različite razvojne promjene koje uključuju tjelesni rast, spolno sazrijevanje, izgradnju psihološke nezavisnosti i identiteta (Goossens, 2006). Također, dolazi do razvoja apstraktnog mišljenja koje uključuje razmišljanje o mogućem idealnom životu. U ovom razdoblju, naročito u srednjoj adolescenciji dolazi i do reorganizacije sustava privrženosti u kojem manju ulogu imaju roditelji, a sve veću ulogu zauzimaju vršnjaci, a potom i partneri. Štoviše, očekuje se da će usamljenost biti na vrhuncu tijekom adolescencije (Heinrich i Gullone, 2006), kada vršnjačke grupe postaju sve važnije i predstavljaju važne izvore pripadnosti i identiteta. Nadalje, mnogi autori govore o procesu žalovanja koji nastaje u srednjoj adolescenciji zbog odvajanja od roditelja, a koji također može dovesti adolescente u stanje usamljenosti (Heinrich i Gullone, 2006). U skladu s rezultatima dosadašnjih istraživanja (Kozjak, 2005; Chipuer i Pretty, 2000; Brage i Meredith, 1993; prema Kozjak, 2005) očekuje se da će stariji srednjoškolci pokazivati više razine usamljenosti u odnosu na mlađe.

Osobine ličnosti i usamljenost. Različite osobine ličnosti mogu utjecati na pojavu usamljenosti na više načina. Neke osobine mogu pojedincu otežavati stupanje u socijalne interakcije usprkos njegovoj potrebi da uspostavi odnose s drugima. S druge strane, neke osobine mogu otežavati pojedincu uspostavljanje prisnosti u odnosima ili utjecati na to da neadekvatno reagira u socijalnim odnosima. Zbog nekih osobina, pojedinci koji ih posjeduju ne mogu se efikasno suočiti s usamljenošću kada se ona pojavi ili kada duže traje. Različita istraživanja pokazuju da su crte ličnosti dobri prediktori usamljenosti, ali je njihova prediktivna vrijednost drugačija za pojedinu vrstu usamljenosti (Lacković-Grgin, 2008). Istraživanja uglavnom pokazuju da je povezanost između crta ličnosti i usamljenosti umjerena (Asendorpf i van Aken, 2003), zbog čega smo i u ovom istraživanju odlučili uključiti *petfaktorske* crte ličnosti (tj. ekstraverzija, savjesnost, ugodnost, neuroticizam i otvorenost; McCrae i Costa, 1987). Dosadašnja istraživanja koja su se fokusirala na vezu između navedenih crta ličnosti i usamljenosti pokazuju da su neuroticizam i ekstraverzija važni korelati usamljenosti (npr. Asendorpf i van Aken, 2003; Cacioppo i sur., 2006). Primjerice, korelacijska analiza u istraživanju Ataka (2009), provedenom na sudionicima u dobi od 18 do 25 godina, pokazala je da su neuroticizam (pozitivno), ekstraverzija i ugodnost (negativno) povezani s usamljenošću. Istraživači sugeriraju da usamljeni ljudi imaju slabije nagrađujuće interakcije s drugima i mogu imati manje opsežne društvene mreže od kojih primaju podršku. Stoga, ekstraverzija i ugodnost mogu negativno utjecati na usamljenost dopuštajući učinkovitije korištenje socijalne podrške kao strategije suočavanja. Pored ovih objašnjenja, očekuje se da su ljudi koji izvještavaju o visokoj razini neuroticizma, osobine definirane nedostatkom emocionalne stabilnosti i optimizma, visokim razinama osjećaja krivnje, psihosomatskim zabrinutostima i brigama, usamljeniji (Atak, 2009).

Samopoštovanje

Samopoštovanje se često navodi kao centralni aspekt psihološkog funkcioniranja tijekom adolescencije (Moksnes, Moljord, Espnes i Byrne, 2010). Ono igra veliku ulogu u razumijevanju samoga sebe te je osjetljivo na unutarnje i vanjske utjecaje tijekom adolescencije (Moksnes i Espnes, 2013). Rosenberg (1965; prema Bezinović, 1988) definira samopoštovanje kao pozitivan ili negativan stav o sebi. Razina samopoštovanja koju netko ima utječe na razne domene života - mišljenje, emocije i reakcije na stresne događaje (McGee, Williams i Nada-Raja, 2001; prema Connor, Poyrazli, Ferrer-Wreder i Grahame, 2004). Osoba s visokim samopoštovanjem sebe uvažava i cijeni. Vjeruje u svoje sposobnosti i kompetentnost te je sposobna organizirati aktivnosti na način koji joj omogućuje zadržavanje osjećaja vlastite

vrijednosti. Osoba visokog samopoštovanja ima kontrolu nad svojim životom i sposobna je ponašati se odgovorno prema dužnostima. U suprotnosti, osoba s niskim samopoštovanjem češće će odabrati pasivnost (Connor, Poyrazli, Ferrer-Wreder i Grahame, 2004). Iz toga razloga osobe niskog samopoštovanja imaju više emocionalnih i motivacijskih problema, sklonije su odvajanju od ljudi i pasivnom prilagođavanju zahtjevima okoline.

Spolne i dobne razlike. U velikom broju istraživanja se pokazalo da muškarci imaju više samopoštovanje od žena (Huang, 2010; Orth i Robins, 2014; Trzesniewski, Donnellan i Robins, 2013; prema Bleidorn i sur., 2016). Spolne razlike se pojavljuju u adolescenciji i traju tijekom rane i srednje odrasle dobi prije nego se smanje u starosti (Robins i sur., 2002; Zeigler-Hill i Myers, 2012; prema Bleidorn i sur., 2016).

Istraživanja pokazuju da je samopoštovanje relativno visoko u djetinjstvu, opada tijekom adolescencije, postepeno se povećava tijekom odrasle dobi i zatim ima tendenciju opadanja u starosti (Orth i Robins, 2014; Wagner, Gerstorf, Hoppmann i Luszcz, 2013; prema Bleidorn i sur., 2016). Baldwin i Hoffman (2002; prema Kort-Butler i Hagewen, 2011) naglašavaju ranu adolescenciju kao vrijeme opadanja samopoštovanja, dok do oporavka dolazi između srednje i kasne adolescencije. Kort-Butler i Hagewen (2011) su u svom istraživanju također pronašle značajan porast samopoštovanja od srednje adolescencije do rane odrasle dobi.

Samopoštovanje i usamljenost. I prije nego što su započela znanstvena istraživanja korelata usamljenosti, opisi usamljenih osoba uključivali su osjećaj manje vrijednosti, podcjenjivanje svojih kompetencija te neke druge značajke niskog samopoštovanja. Samopoštovanje je u nizu istraživanja pokazalo negativnu povezanost s usamljenosti (npr. Penezić, 1999; Lacković-Grgin i sur., 1998b; McWhirter, 1997; Bradge i Meredith, 1994; prema Lacković-Grgin, 2008). Levin i Stokes (1986) predlažu objašnjenje tog odnosa, prema kojem bi samopoštovanje moglo utjecati na nastanak usamljenosti djelovanjem na socijalnu mrežu osobe. Osobe nižeg samopoštovanja mogu misliti da niti drugi ljudi nemaju visoko mišljenje o njima, zbog čega se osjećaju odbačenima i rijetko se odlučuju za iniciranje socijalnih kontakata. Manji broj socijalnih kontakata dovodi i do manjeg broja prilika za stvaranje dubljih interpersonalnih veza. Prema tome, nisko samopoštovanje utječe na veličinu i kvalitetu socijalne mreže osobe, a posljedica toga je osjećaj usamljenosti. Osobe s višim samopoštovanjem rjeđe se osjećaju usamljeno zbog toga što te osobe bolje uspostavljaju odnose, izražavaju se efikasnije, imaju tendenciju rješavati međuljudske probleme i imaju pozitivnu kognitivnu evaluaciju drugih.

Emocionalna inteligencija

Mayer i Salovey (1997) emocionalnu inteligenciju definiraju kao skup sposobnosti povezanih s procesiranjem emocionalnih informacija. Emocionalna inteligencija uključuje sposobnosti uočavanja i izražavanja emocija, asimiliranja emocija u mišljenje te sposobnosti razumijevanja i upravljanja tuđim i vlastitim emocijama. Emocionalno inteligentna osoba je osoba koja percipira emocije, koristi ih u mišljenju, razumije njihovo značenje i upravlja njima bolje od drugih. Rješavanje emocionalnih problema vjerojatno zahtijeva manje kognitivnog napora za takvu osobu te ona ima i bolje socijalne vještine (Mayer, Salovey i Caruso, 2000).

Konceptualizacije i mjerenje. Jedna od poteškoća u istraživanjima emocionalne inteligencije jest što ona obuhvaća mnoštvo kvaliteta te je različiti autori konceptualiziraju na različite načine. Neki autori je definiraju kao sposobnost rezoniranja o emocijama (Mayer i Salovey, 1997), dok prema drugima emocionalna inteligencija osim sposobnosti uključuje i niz drugih osobina kao što su motivacija za postignuće, optimizam, fleksibilnost, sreća i samopoštovanje (npr. Goleman, 1997; Bar-On, 2006). Sukladno tome, razlikuju se dvije skupine modela emocionalne inteligencije - modeli mentalnih sposobnosti i mješoviti modeli. Najpoznatiji model emocionalne inteligencije, koji emocionalnu inteligenciju tretira kao skup mentalnih sposobnosti, jest model Mayera i Saloveya (1997). Prema revidiranom modelu (Mayer, Caruso i Salovey, 2016), struktura emocionalne inteligencije uključuje: 1) percepciju, procjenu i izražavanje emocija; 2) emocionalnu facilitaciju mišljenja; 3) razumijevanje i analizu emocija i uporabu emocionalnih znanja; 4) reflektivnu regulaciju emocija u promociji emocionalnog i intelektualnog razvoja. Četiri navedene sposobnosti poredane su prema složenosti psihičkih procesa koje uključuju od jednostavnijih (zapažanje i izražavanje emocija) do složenih (svjesnost, reflektivnost i regulaciju emocija). Teorijska osnova ovog istraživanja je upravo model Mayera i Saloveya (1997).

Tri su dominantna načina mjerenja sposobnosti koje pripadaju konstrukt emocionalne inteligencije – samoprocjene, procjene drugih i testovi učinka. Samoprocjene prevladavaju u kontekstu mješovitih modela, no nalazimo ih i u istraživanjima temeljenima na modelima sposobnosti. Problemi sa samoprocjenama emocionalne inteligencije su, primjerice, iskrivljavanje odgovore u smjeru socijalne poželjnosti, nepoznavanje svojih emocija i preklapanje samoprocjena s već poznatim osobinama ličnosti (Ciarrochi, Chan i Caputi, 2000). Nadalje, samoprocjene emocionalne inteligencije rijetko se rabe u istraživanjima djece i mladih adolescenata, jer se pretpostavlja da oni, s obzirom na nezavršen kognitivni razvoj i manjak iskustva, nemaju cjelovit uvid u vlastita ponašanja i sposobnosti (Babić Čikeš i Buško, 2015). Zbog toga se na mlađim uzorcima češće upotrebljavaju procjene bliskih ljudi, jer se smatra da

osobe koje su često u kontaktu s djetetom ili adolescentnom mogu vjerodostojno procijeniti njegove osobine i ponašanja. Iako se smatraju objektivnijima, i ovakve su procjene podložne pristranostima opažača, koje mogu proizlaziti iz karakteristika samog procjenjivača, ali i iz karakteristike osobe koja se promatra (npr. Furnham, 2000; Furnham, Reeves i Budhani, 2002; prema Babić Čikeš i Buško, 2015). Uzimajući u obzir nedostatke samoprocjena i procjena drugih, u okviru modela sposobnosti najboljim se mjerama smatraju testovi učinka (Babić Čikeš i Buško, 2015). Testovi učinka se sastoje od zadataka s predviđenim točnim ili najpoželjnijim odgovorima. Ovi testovi zahtijevaju rješavanje problemske situacije i pronalaženje točnog odgovora za konkretnu situaciju ili događaj. Međutim, zbog subjektivnosti emocionalnog iskustva teško je osmisliti zadatke koji se mogu bodovati prema jedinstvenom objektivnom kriteriju (Petrides, Furnham i Mavroveli, 2007; prema Babić Čikeš i Buško, 2015). Zbog nemogućnosti određivanja apsolutno točnog odgovora, točni odgovori u testovima emocionalne inteligencije uglavnom se određuju prema jednom od slijedećih kriterija: konsenzusom, ekspertnom ili prema kriteriju ciljne osobe i njihova točnost nikad nije apsolutna (Babić Čikeš i Buško, 2015). Prema konsenzusu, točan je onaj odgovor koji je izabrala većina sudionika istraživanja. Ovaj se kriterij temelji na pretpostavci da su emocije evoluirani signali i da većina populacije razumije njihovo značenje (Mayer, Salovey i Caruso, 2004). Ekspertni kriterij predstavljaju rješenja osobe koja se smatra stručnjakom na području emocionalne inteligencije, a prema kriteriju ciljne osobe točan odgovor predstavlja mišljenje autora testa ili osobe opisane u problemskom zadatku. Mišljenje ciljne osobe jest kriterij koji se rjeđe rabi, pa se u stručnoj literaturi uglavnom raspravlja o mogućnostima unaprjeđivanja konsenzusnoga i ekspertnoga kriterija u određivanju točnog odgovora u testovima emocionalne inteligencije (Babić Čikeš i Buško, 2015). S obzirom na prethodno navedene prednosti i nedostatke samoprocjena i testova učinka pri mjerenju emocionalne inteligencije, odlučili smo u ovom istraživanju koristiti obje vrste mjera. Dosadašnja istraživanja pokazuju da su korelacije mjera učinka sa samoprocjenama emocionalne inteligencije neznčajne ili niske (Christiansen, Janovics i Siers, 2010; Dunn i sur., 2007), dok su povezanosti mjera prikupljenih iz istog izvora niske do umjerene veličine (Brackett i Mayer, 2003; Di Fabio i Palazzeschi, 2009).

Spolne i dobne razlike. Rezultati dosadašnjih istraživanja istraživanja spolnih razlika u emocionalnoj inteligenciji nisu jednoznačni: neki potvrđuju prednost žena (Brackett, Mayer i Warner, 2004; Dunn i sur., 2007) dok u drugima nisu dobivene razlike (Austin, 2010; MacCann, 2010). Pronađene spolne razlike u korist žena autori uglavnom pripisuju razlikama u socijalizaciji. Djevojčice se usmjerava na učenje prepoznavanja vlastitih emocija i njihovo izražavanje, dok se dječake najčešće usmjerava na to da ne bi trebali izražavati svoje emocije

(Weinberg, Tronick, Cohn i Olsona, 1999). Kako se tijekom adolescencije kod djece tek učvršćuju osobine i ponašanja koja su u skladu s rodnim ulogama (Berk, 2008), valja očekivati veće spolne razlike na starijem uzorku.

Teorija emocionalne inteligencije predviđa da se sposobnosti emocionalne inteligencije razvijaju s dobi i životnim iskustvom (Mayer, Caruso i Salovey, 1999; Salovey i Sluyter, 1997; prema Cabello i sur., 2016). S druge strane, istraživanja adolescenata temeljena na samoprocjenama daju nedosljedne rezultate o tome kako dimenzije emocionalne inteligencije variraju s dobi (Keefer, Holden i Parker, 2013; Parker i sur., 2005; Tett, Fox i Wang, 2005; prema Cabello i sur., 2016). Longitudinalno istraživanje, koje je obuhvatilo period od kasnog djetinjstva do adolescencije, pokazalo je da promjene u samoprocjenama emocionalne inteligencije prate složeni, nelinearni obrazac smanjenja, povećanja i platoa (Keefer, Holden i Parker, 2013). Transverzalna studija, temeljena na mjerama sposobnosti emocionalne inteligencije, pokazala je da rezultati rastu s dobi nakon čega dostižu plato te se mogu čak smanjiti kasnije u adolescenciji (Rivers i sur., 2012). Razvojna istraživanja pokazuju da razvoj mozga adolescenata prolazi mnoge promjene u socio-emocionalnim sustavima (Casey, Getz i Galvan, 2008; Steinberg, 2008; prema Rivers i sur., 2012). Prema svemu navedenom, očekuje se da će stariji srednjoškolci pokazivati više razine emocionalne inteligencije.

Emocionalna inteligencija i usamljenost. Emocionalna inteligencija ima veliku važnost za prilagodbu i funkcioniranje u razdoblju intenzivnog razvoja kao što je adolescencija, kada je i emocionalna osjetljivost povećana (Fernandez-Berrocal, Alcaide, Extremera i Pizzaro, 2006). Southam-Gerow i Kendall (2000) navode da je jedan od zadataka adolescencije naučiti regulirati i upravljati emocijama na adaptivan način. Pojedinci koji ne razviju strategije adaptivnog upravljanja emocijama pod povećanim su rizikom za razvoj problema mentalnog zdravlja (Southam-Gerow i Kendall, 2000). Istraživanja su pokazala da su djeca i rani adolescenti s boljim vještinama regulacije emocija socijalno kompetentniji te da imaju kvalitetnije odnose s vršnjacima (Spinard i sur., 2006). Također, djeca i adolescenti koji su vješti u čitanju tuđih emocija imaju ujedno i viši status među vršnjacima (Hubbard i Coie, 1994). Istraživanja ukazuju na to da emocionalna inteligencija doprinosi pozitivnom socijalnom funkcioniranju u smislu boljeg detektiranja tuđih emocionalnih stanja, usvajanja tuđih perspektiva, poticanja komunikacije i reguliranja svojih ponašanja (Brackett, Warner i Bosco, 2005; prema Bočkai, 2016). Iako nema mnogo istraživanja na ovu temu, nekoliko je studija dalo izravne dokaze o ulozi emocionalne inteligencije u iskustvu usamljenosti. Primjerice, Zysberg (2012) sugerira da emocionalna inteligencija pruža svojevrsni zaštitni učinak od

osjećaja usamljenosti, izvan onoga što se odnosi na osobne karakteristike i crte ličnosti, na uzorku mladih odraslih osoba.

Zaključno, zadovoljavajući socijalni odnosi su ključni za dobro mentalno i tjelesno zdravlje. U ovom istraživanju usredotočit ćemo se na usamljenost kao ključni marker nezadovoljavajućih socijalnih odnosa, s posebnim naglaskom na adolescentno razdoblje. Prepoznavanje i procjena usamljenosti može se promicati kroz bolje razumijevanje njenih karakterističnih značajki. Kao što je navedeno, determinante usamljenosti uključuju interakciju osobnih karakteristika i sociokulturalnog konteksta. Međutim, uzimajući u obzir činjenicu da su osobne karakteristike važne u određivanju načina na koji osoba interpretira i odgovara na kulturalna očekivanja i situacijske čimbenike, fokus istraživanja je stavljen upravo na osobne karakteristike. Očekuje se da će ovaj rad doprinijeti proširivanju dosadašnjih spoznaja o usamljenosti uvidom u odnos usamljenosti i emocionalne inteligencije.

Cilj

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati doprinos sociodemografskih podataka, osobina ličnosti, samopoštovanja i emocionalne inteligencije objašnjenju usamljenosti kod srednjoškolaca te ispitati dobne i spolne razlike u emocionalnoj inteligenciji, samopoštovanju i usamljenosti.

Problemi i hipoteze

1. Ispitati doprinos sociodemografskih podataka, osobina ličnosti, samopoštovanja i emocionalne inteligencije objašnjenju usamljenosti kod adolescenata.

H1. Ženski spol, ekstraverzija, ugodnost, samopoštovanje i emocionalna inteligencija bit će statistički značajni negativni prediktori usamljenosti, dok će dob i neuroticizam statistički značajno pozitivno predviđati usamljenost.

2. Ispitati spolne i dobne razlike u usamljenosti, samopoštovanju i emocionalnoj inteligenciji.

H2. Postojat će spolne i dobne razlike u samopoštovanju, usamljenosti i emocionalnoj inteligenciji, s tim da će djevojke u odnosu na mladiće postizati više rezultate u emocionalnoj inteligenciji, a niže u usamljenosti i samopoštovanju. Također, mlađi

učenici u odnosu na starije učenike će postizati niže rezultate u usamljenosti, samopoštovanju i emocionalnoj inteligenciji.

Metoda

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo $N=193$ sudionika Trgovačke i komercijalne škole Davor Milas iz Osijeka od čega je 110 (57%) sudionika bilo ženskog i 83 (43%) muškog spola. Dob sudionika kretala se u rasponu od 15 do 19 godina ($M=16.62$, $SD=1.09$). Sudionici su bili učenici prvih ($N=78$, $M=15.49$, $SD=.66$) i trećih ($N=114$, $M=17.35$, $SD=.53$) razreda. U obradu podataka su ušli podaci 192 sudionika, isključeni su podaci jednog muškog sudionika čiji upitnici nisu bili adekvatno popunjeni.

Instrumenti

Skup instrumenata korišten u istraživanju sastojao se od nekoliko različitih upitnika i testova prema dolje navedenom redoslijedu.

Sociodemografskim upitnikom, koji je uključivao pitanja o spolu i dobi, ispitala su se sociodemografske karakteristike sudionika.

Upitnik emocionalne kompetentnosti (UEK-45; Takšić, 2002) koristio se za samoprocjenu sposobnosti emocionalne inteligencije. Skala sadrži 45 tvrdnji s kojima sudionik izražava svoje slaganje na skali Likertovog tipa s pet stupnjeva. Sadrži tri subskale - Skala sposobnosti uočavanja i razumijevanja emocija sastoji se od 15 čestica (primjer čestice: „*Kada sretnem poznanika, odmah shvatim kako je raspoložen.*“), skala Sposobnosti izražavanja i imenovanja emocija sastoji se od 14 čestica (primjer čestice: „*Gotovo uvijek mogu riječima opisati svoje osjećaje i emocije.*“), a skala Sposobnosti upravljanja emocijama sastoji se od 16 čestica (primjer čestice: „*Dobro raspoloženje mogu zadržati i ako mi se nešto loše dogodi.*“). Rezultati se formiraju po subskalama, kao linearne kombinacije procjena čestica koje čine pojedinu subskalau. Korelacije između pojedinih subskala kreće se od 0.35 do 0.51, pa se ukupan rezultat može formirati kao mjera opće emocionalne kompetentnosti (Takšić, 2002). Veći rezultat znači i veću emocionalnu kompetenciju. Pouzdanost cijelog upitnika na različitim uzorcima je od 0.88 do 0.92. Pouzdanosti pojedinačnih skala također su prihvatljive. Tako je ona za Skalu sposobnosti uočavanja i razumijevanja emocija najveća i iznosi od 0.82 do 0.88, za Skalu sposobnosti izražavanja i imenovanja emocija je između 0.78 i 0.81, a nešto je niža za

Skalu sposobnosti upravljanja emocijama gdje su dobivene vrijednosti od 0.68 do 0.72 (Takšić, 2002).

Kratka forma UCLA skale usamljenosti (Allen i Oshagan, 1995; prema Lacković-Grgin i sur., 2002), koja sadrži sedam tvrdnji s kojima sudionik izražava slaganje na skali Likertovog tipa s pet stupnjeva, koristila se za procjenu razine usamljenosti. Skala mjeri jednodimenzionalni konstrukt usamljenosti tako da se ukupni rezultat formira kao linearna kombinacija procjena na svakoj od čestica. Viši rezultat ukazuje na višu usamljenost. Koeficijenti pouzdanosti tipa Cronbach alpha kreću su se u vrijednostima od 0.83 do 0.85 (Lacković-Grgin, Penezić i Sorić, 1998). Primjer čestice: „*Nitko me dobro ne poznaje*“.

Test upravljanja emocijama (TUE; Babić Čikeš i Buško, 2013) koristio se za ispitivanje emocionalne inteligencije testom učinka. Test je namijenjen ispitivanju sposobnosti upravljanja emocijama kod adolescenata. Sastoji se od 13 opisa zamišljenih situacija u kojima se javljaju različite emocije, a ispod opisa situacija navedene su četiri mogućnosti kako bi se osoba mogla ponašati u toj situaciji. Zadatak je sudionika za svaku od mogućnosti na skali Likertovog tipa od pet stupnjeva procijeniti koliko je korisna za osobu u toj situaciji. Primjer čestice: „*Marijina sestra danas ima nastup na školskoj priredbi i osjeća veliku tremu. Označi koliko bi svako od Marijinih ponašanja ili akcija pomoglo sestri da se osjeća bolje: a) Reći joj da se ništa loše ne može dogoditi, b) Izbjegavati je, c) Pokušati joj skrenuti pažnju s razmišljanja o nastupu ili d) Zadirkvati je*“. Ukupni rezultat predstavlja zbroj točnih procjena korisnosti svake navedene mogućnosti (kriterij točnosti odgovora je mišljenje stručnjaka) na način da je točnoj procjeni pridruženo dva boda, susjednoj procjeni jedan, a ostalima nula bodova. Veći rezultat predstavlja višu sposobnost upravljanja emocijama. Pouzdanost ukupnih rezultata kreće se oko 0.66 (Babić Čikeš i Buško, 2015).

Rosenbergova skala samopoštovanja (Rosenberg, 1978; prema Lacković-Grgin, 1994) koristila se za procjenu samopoštovanja. Skala se sastoji se od deset čestica. Sudionici izražavaju stupanj slaganja s tvrdnjama na skali Likertovog tipa od četiri stupnja. Ukupni rezultat se formira kao linearna kombinacija procjena na svakoj od čestica. Prije sumacije procjena potrebno je neke od tvrdnji koje označavaju nedostatak samopoštovanja obrnuto bodovati. Tako viši rezultat označava više samopoštovanje. Koeficijenti pouzdanosti tipa Cronbach alpha kreću su se u vrijednostima od 0.81 do 0.84 (Bezinović, 1998). Primjer čestice: „*Osjećam da sam isto toliko sposoban/na kao i drugi ljudi*“.

BFI upitnik ličnosti (Benet-Martinez i John, 1998). Sastoji se od 44 tvrdnje koje opisuju pet velikih dimenzija ličnosti: ekstraverziju (primjer čestice: „*Sebe vidim kao osobu koja je pričljiva.*“), neuroticizam (primjer čestice: „*Sebe vidim kao osobu koja može biti napeta.*“),

savjesnost (primjer čestice: „*Sebe vidim kao osobu koja temeljito obavlja posao.*“), ugodnost (primjer čestice: „*Sebe vidim kao osobu koja je prema gotovo svima pažljiva i ljubazna.*“) i otvorenost (primjer čestice: „*Sebe vidim kao osobu koja je radoznala i zanimaju ju brojne različite stvari.*“). Sudionici izražavaju stupanj slaganja s tvrdnjama na Likertovoj skali s pet stupnjeva. Rezultati se formiraju po subskalama, kao linearne kombinacije procjena čestica koje čine pojedinu subskalu. Viši rezultat za svaki faktor odražava veću izraženost te crte ličnosti. Pouzdanosti pojedinih dimenzija izražene Cronbachovim alfa koeficijentom u prosjeku se kreću oko 0.80 (John, Naumann i Soto, 2008).

Postupak

Istraživanje je provedeno u svibnju 2017. godine u Trgovačkoj i komercijalnoj školi Davor Milas u Osijeku. Prije provedbe istraživanja, ravnateljici škole se uputilo pismo s informacijama o svrsi i načinu provedbe istraživanja te zamolbom za suglasnost. Ispitivanje je provedeno grupno, za vrijeme školskog sata. Prije početka istraživanja sudionicima su usmeno objašnjeni ciljevi i svrha istraživanja. Naglašeno je da je istraživanje anonimno i dobrovoljno, da mogu odustati od sudjelovanja u bilo kojem trenutku, kao i da će se dobiveni rezultati koristiti isključivo u istraživačke svrhe. Prije početka popunjavanja upitnika, sudionici su zamoljeni da potpišu suglasnosti za sudjelovanje u istraživanju. Istraživač je pokupio suglasnosti nakon što su ih učenici potpisali te su tek nakon toga podijeljeni upitnici. Popunjavanje instrumenata je trajalo približno 30 minuta.

Rezultati

Testiranje preduvjeta za korištenje parametrijskih postupaka

Prije početka statističke obrade podataka Kolmogorov-Smirnovim testom provjerena je normalnost distribucija varijabli istraživanja: samopoštovanje, usamljenost, emocionalna inteligencija odmjerenjena samoprocjenama i testom učinka te osobine ličnosti (ekstraverzija, neuroticizam, savjesnost, ugodnost i otvorenost). Pokazalo se da sve distribucije, osim distribucije rezultata Upitnika emocionalne kompetentnosti, značajno odstupaju od normalne ($p < .01$). Usamljenost i neuroticizam su distribuirane pozitivno asimetrično, a rezultati na Testu upravljanja emocijama, samopoštovanja, otvorenosti, savjesnosti, ekstraverzije i ugodnosti negativno asimetrično. Indeksi asimetričnosti kreću se u rasponu od -0.660 do 0.593, a spljoštenosti u rasponu od -0.550 do 0.642. Kline (2005) navodi kako se distribucija može smatrati normalnom ukoliko su apsolutne vrijednosti indeksa asimetričnosti manje od tri, a

indeksa spljoštenosti manje od deset. Budući da su indeksi asimetričnosti i spljoštenosti rezultata na svim skalama manji od spomenutih vrijednosti, smatra se da je primjena parametrijskih postupaka na tim podacima opravdana. Primjenom Levenovog testa ustanovljeno je da su varijance svih navedenih varijabli homogene (Levenov test se kreće od .129 do 2.285), što je dalo dodatnu potvrdu za opravdanost korištenja parametrijskih testova u statističkoj obradi rezultata.

Deskriptivna statistika

U Tablici 1 prikazana je deskriptivna statistika te koeficijenti unutarnje konzistencije svih varijabli korištenih u istraživanju.

Tablica 1. Aritmetičke sredine, standardne devijacije, teorijski i empirijski raspon te koeficijenti unutarnje konzistencije svih mjerenih varijabli ($N = 192$).

	<i>M</i>	<i>SD</i>	Teorijski raspon	Empirijski raspon	α
UEK – ukupni rezultat	162.97	21.41	45 - 225	102 - 213	.91
TUE – ukupni rezultat	58.08	9.13	0 - 104	29 - 79	.70
Samopoštovanje	30.53	5.74	10 - 40	11 - 40	.84
Usamljenost	14.93	6.03	7 - 35	7 - 31	.78
Neuroticizam	22.54	6.09	8 - 40	9 - 39	.75
Otvorenost	34.88	5.80	10 - 50	17 - 47	.68
Savjesnost	30.11	5.49	9 - 45	13 - 45	.73
Ekstraverzija	28.61	5.25	8 - 40	10 - 40	.69
Ugodnost	31.51	5.00	9 - 45	14 - 45	.59

Napomena: *M* – aritmetička sredina; *SD* – standardna devijacija; α - Cronbachov koeficijent pouzdanosti; UEK – Uпитnik emocionalne kompetentnosti; TUE – Test upravljanja emocijama

Dobiveni rezultati na Uпитniku emocionalne kompetentnosti ($M=162.97$, $SD=21.41$) nešto su viši od rezultata koje su dobili autori Molander, Holmström i Takšić (2011) u istraživanju na hrvatskim studentima. Prosječni postignuti rezultati na Testu upravljanja emocijama ($M=58.08$, $SD=9.13$) u skladu su s rezultatima istraživanja Bočkai (2016) dobivenima također na uzorku srednjoškolaca. Kao što je vidljivo iz Tablice 1 vrijednost aritmetičke sredine na Rosenbergovoj skali samopoštovanja ($M=30.53$, $SD=5.74$) je u skladu s vrijednostima dobivenim u drugim istraživanjima na komparabilnim uzorcima (npr. Kozjak, 2005). Budući da se teoretski raspon rezultata na UCLA skali usamljenosti kreće od 7 do 35, vidimo da dobiveni rezultati ($M=14.93$, $SD=6.03$) ukazuju na nisku razinu usamljenosti kod

naših sudionika. Dobiveni rezultati su nešto viši od rezultata dosadašnjih istraživanja u kojima je korišten ovaj instrument (npr. Lacković-Grgin, Penezić i Sorić, 1998: $M=13.47$, $SD=5.47$), ali na uzorku studenata. Koeficijenti unutarnje konzistencije izmjerenih varijabli su prihvatljive i zadovoljavajuće, osim subskale ugodnosti koja ima nešto nižu vrijednost.

Doprinos sociodemografskih podataka, osobina ličnosti, samopoštovanja i emocionalne inteligencije objašnjenju usamljenosti

U svrhu odgovaranja na prvi problem istraživanja provedene su dvije hijerarhijske regresijske analize. Kako bismo provjerili postoje li spolni obrasci u objašnjenju usamljenosti, izračunate su hijerarhijske regresijske analize posebno za mladiće i djevojke. Utvrđeno je da su vrijednosti Durbin-Watson testa u intervalu od 1 do 3 što nam omogućuje zaključak da je preduvjet o nezavisnosti reziduala zadovoljen (Field, 2013). Provjerom korelacijske tablice utvrđeno je kako problem multikolinearnosti nije prisutan. Naime, među varijablama nema korelacije koje bi se smatrale izrazito visokima ($r > .80$). Interkorelacije svih mjerenih varijabli, posebno za poduzorak mladića i djevojaka, prikazane su u Tablici 2.

Nadalje, provjerene su i vrijednosti mjera kolinearnosti. Provjerom modela utvrđeno je kako su vrijednosti tolerancije veće od 0.1, a vrijednosti faktora povećanja varijance (VIF) manje od 10 te im je prosječna vrijednost blizu 1 što ukazuje na to da problem multikolinearnosti nije prisutan (Field, 2013). Dakle, može se zaključiti kako su preduvjeti za provođenje hijerarhijskih regresijskih analiza zadovoljeni.

Tablica 2. Interkorelacije mjerenih varijabli u istraživanju za mladiće iznad dijagonale ($N=82$) i za djevojke ispod dijagonale ($N=110$).

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
1. Usamljenost	-	.16	.40***	-.22*	-.28**	-.54***	-.10	-.41***	-.40***	-.24*
2. Razred	.15	-	.27*	.02	-.11	-.10	-.15	-.01	-.17	-.02
3. Neuroticizam	.34***	-.03	-	-.36***	-.43***	-.52***	-.40***	-.43***	-.34**	-.06
4. Otvorenost	.00	-.02	-.35***	-	.29**	.34**	.40***	.38***	.35**	.32**
5. Savjesnost	-.20*	.05	-.43***	.29**	-	.26**	.35**	.37***	.16	.03
6. Ekstraverzija	-.39***	-.23*	-.51***	.37***	.36***	-	.05	.48***	.33**	.17
7. Ugodnost	-.22*	.15	-.25**	.22*	.22*	.02	-	.02	.18	.33**
8. Samopoštovanje	-.33***	-.12	-.53***	.37***	.34***	.43***	.24**	-	.24*	.16
9. UEK ukupni rezultat	-.19*	-.31**	-.29**	.29**	.28**	.35***	.28**	.32***	-	.22*
10. TUE ukupni rezultat	.13	.04	.04	.16*	-.07	-.11	.22*	.08	.20*	-

Napomena: *** $p < .001$; ** $p < .01$; * $p < .05$

U hijerarhijskim regresijskim analizama kriterijsku varijablu je predstavljao ukupan rezultat na skali usamljenosti. U prvom koraku analize uvedena je varijabla razreda. U drugom koraku su uključeni rezultati varijabli koje predstavljaju osobine ličnosti (neuroticizam, otvorenost, savjesnost, ekstraverzija i ugodnost). U trećem koraku je uključen ukupan rezultat na skali samopoštovanja te u zadnjem koraku ukupni rezultat Upitnika emocionalne kompetentnosti i ukupni rezultat Testa upravljanja emocijama. Dobiveni rezultati, odvojeno za muške i ženske sudionike, su prikazani u Tablici 3.

Tablica 3. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za provjeru doprinosa sociodemografskih podataka, osobina ličnosti, samopoštovanja i emocionalne inteligencije objašnjenju usamljenosti za poduzorke mladića i djevojaka.

Model	Prediktor	Mladići				Djevojke			
		R^2	ΔR^2	ΔF	β	R^2	ΔR^2	ΔF	β
1. korak		.02	.02	2.00		.02	.02	2.58	
	Razred				.16				.15
2. korak		.33	.31	6.79** *		.27	.25	7.00** *	
	Razred				.07				.12
	Neuroticizam				.10				.19
	Otvorenost				-.01				.25**
	Savjesnost				-.11				-.03
	Ekstraverzija				-.46***				-.34**
	Ugodnost				.01				-.23*
3. korak		.35	.02	2.23		.29	.02	2.29	
	Razred				.09				.10
	Neuroticizam				.05				.13
	Otvorenost				.04				.28**
	Savjesnost				-.07				-.02
	Ekstraverzija				-.42**				-.32**
	Ugodnost				-.04				-.22*
	Samopoštovanje				-.18				-.16
4. korak		.41	.06	3.73*		.30	.01	.86	
	Razred				.05				.11
	Neuroticizam				.07				.12
	Otvorenost				.12				.25*
	Savjesnost				-.10				-.01
	Ekstraverzija				-.35**				-.30**
	Ugodnost				.03				-.24*
	Samopoštovanje				-.15				-.17
	UEK				-.22*				.02
TUE				-.15				.11	

Napomena: *** $p < .001$; ** $p < .01$; * $p < .05$; R^2 – koeficijent multiple determinacije; ΔR^2 – porast koeficijenta multiple determinacije; ΔF – vrijednost F-omjera za dodanu grupu prediktora; β – vrijednost standardiziranog regresijskog koeficijenta; UEK – Uпитnik emocionalne kompetentnosti; TUE – Test upravljanja emocijama

Iz rezultata hijerarhijske regresijske analize za mladiće predstavljenih u Tablici 3 vidljivo je da doprinos razreda koji je uveden u prvom koraku analize nije značajan. Osobine ličnosti uvedene u drugom koraku objašnjavaju 31% varijance usamljenosti, pri čemu je značajan samo beta koeficijent za ekstraverziju ($\beta = -.46$, $p < .001$). Doprinos samopoštovanja uvedenog u trećem koraku nije se pokazao značajnim. I na kraju, mjere emocionalne inteligencije, uvedene u posljednjem koraku analize, objašnjavaju dodatnih 6% kriterija usamljenosti. Pregledom vrijednosti standardiziranih β koeficijenta, može se zaključiti da su se, od svih uključenih varijabli, samo ekstraverzija ($\beta = -.35$, $p < .01$) i samoprocjenjena emocionalna kompetentnost ($\beta = -.22$, $p < .05$) pokazali značajnim negativnim prediktorima usamljenosti kod mladića. Cjelokupni model objašnjava 41% varijance kriterija.

Iz rezultata hijerarhijske regresijske analize predstavljenih u Tablici 3 vidljivo je da doprinos razreda uveden u prvom koraku analize ni na poduzorku djevojaka nije značajan. Osobine ličnosti uvedene u drugom koraku objašnjavaju 25% varijance kriterija usamljenosti. Značajnim negativnim prediktorima pokazale su se ekstraverzija ($\beta = -.34$, $p < .01$) i ugodnost ($\beta = -.23$, $p < .05$), dok se otvorenost pokazala značajnim pozitivnim prediktorom ($\beta = .25$, $p < .01$). Doprinos samopoštovanja uvedenog u trećem koraku kao ni kod mladića nije značajan. I na kraju, niti mjere emocionalne inteligencije uvedene u četvrtom koraku nisu objasnile značajan dio varijance kriterija. Cjelokupni model objašnjava 30% varijance kriterija. Pregledom vrijednosti standardiziranih β koeficijenta, može se zaključiti da su se, od svih uključenih varijabli, samo ekstraverzija ($\beta = -.30$, $p < .01$) i ugodnost ($\beta = -.24$, $p < .05$) pokazali značajnim negativnim prediktorima usamljenosti te otvorenost ($\beta = .25$, $p < .05$) značajnim pozitivnim prediktorom kod djevojaka. Ovdje je važno za istaknuti da je usporedbom korelacijske matrice i rezultata dobivenih regresijskom analizom, uočeno da, iako je otvorenost značajni pojedinačni prediktor usamljenosti, postoji nulta korelacija između otvorenosti i usamljenosti kod djevojaka (vidi Tablicu 2). S druge strane, otvorenost ima umjereno visoke i značajne korelacije s drugim prediktorima. Ovakvi rezultati ukazuju na to da se u hijerarhijskoj regresijskoj analizi pojavio supresijski efekt. Friedman i Wall (2005) definiraju supresor kao varijablu koja ima jako nisku ili nultu korelaciju s kriterijem, no relativno visoku korelaciju s nekim od značajnih prediktora te povećava udio objašnjenje varijance.

Iako se neuroticizam, savjesnost i samopoštovanje nisu pokazali kao značajni prediktori usamljenosti, uvidom u korelacijsku matricu (vidi Tablicu 2) može se vidjeti kako su korelacije između usamljenosti i navedenih varijabli značajne i kod mladića i kod djevojaka te da je korelacija usamljenosti i otvorenosti značajna kod mladića. Također, pregledom korelacijske matrice može se vidjeti da je ekstraverzija značajno povezana sa usamljenošću i navedenim varijablama te je iz tog razloga bilo potrebno provjeriti zasebnim regresijskim analizama je li ekstraverzija varijabla medijator. Baron i Kenny (1986) tvrde da je medijacija prisutna kada se uključivanjem medijatora u drugi korak analize β ponder prediktora smanji ili postane neznačajan. Provedenim regresijskim analizama je ustanovljeno da se radi o medijacijama što znači da je povezanost usamljenosti i navedenih varijabli uvjetovana rezultatom koji je sudionik ostvario na subskali ekstraverzije.

Također, iako se sposobnost upravljanja emocijama odmjerena testom uratka nije pokazala značajnim prediktorom usamljenosti, uvidom u korelacijsku matricu (vidi Tablicu 2) može se vidjeti da je korelacija s usamljenošću značajna kod mladića. Također, pregledom korelacijske matrice može se vidjeti da je Upitnik emocionalne kompetentnosti značajno povezan sa Testom upravljanja emocijama i usamljenošću te je iz tog razloga bilo potrebno provjeriti zasebnom regresijskom analizom je li Upitnik emocionalne kompetentnosti varijabla medijator. Na temelju dobivenih rezultata, može se zaključiti da se radi o potpunoj medijaciji što znači da je povezanost Testa upravljanja emocijama i usamljenosti uvjetovana rezultatom koji je sudionik ostvario na Upitniku emocionalne kompetentnosti.

Spolne i dobne razlike u usamljenosti, samopoštovanju i emocionalnoj inteligenciji

S ciljem odgovaranja na drugi problem, spolne i dobne razlike u samopoštovanju, usamljenosti, samoprocjenjenoj emocionalnoj kompetentnosti i sposobnosti upravljanja emocijama odmjerenoj testom učinka, provedene su četiri složene analize varijance za nezavisne uzorke. Nezavisna varijabla spola ima dvije razine (djevojke i mladići), kao i nezavisna varijabla razreda (učenici 1. razreda i učenici 3. razreda). Dobiveni rezultati na četiri zavisne varijable za podskupine djevojaka i mladića različite dobi prikazani su u Tablici 4.

Tablica 4. Deskriptivna statistika – Rezultati samopoštovanja, usamljenosti i emocionalne inteligencije za podskupine mladića i djevojaka različite dobi.

Razred	Spol	N	Samopoštovanje		Usamljenost		UEK ukupni rezultat		TUE ukupni rezultat	
			M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
1. razred	Mladići	39	32.38	5.78	12.74	5.38	165.90	21.34	55.72	10.46
	Djevojke	39	30.10	5.38	14.62	6.58	172.49	17.97	59.59	6.70
Ukupno		78	31.24	5.66	13.68	6.02	169.19	19.88	57.65	8.94
3. razred	Mladići	43	32.28	5.28	14.49	5.75	158.42	22.07	55.26	9.64
	Djevojke	71	28.68	5.66	16.58	5.91	158.90	21.24	60.25	8.58
Ukupno		114	30.04	5.77	15.79	5.91	158.72	21.46	58.37	9.28
Mladići (ukupno)		82	32.33	5.49	13.66	5.61	161.98	21.92	55.48	9.98
Djevojke (ukupno)		110	29.18	5.58	15.88	6.18	163.72	21.10	60.02	7.94
Svi sudionici		192	30.53	5.74	14.93	6.03	162.97	21.41	58.08	9.13

Napomena: M – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija; UEK – Upitnik emocionalne kompetentnosti; TUE – Test upravljanja emocijama

Tablica 5. Analiza varijance za provjeru razlika u usamljenosti, samopoštovanju, Upitniku emocionalne kompetentnosti (UEK) i Testu upravljanja emocijama (TUE) među grupama formiranim po spolu (mladići i djevojke) i dobi (mlađi i stariji srednjoškolci)

Izvor varijabiliteta	Zavisna varijabla	F	p
Spol	usamljenost	5.08	.025*
	samopoštovanje	12.71	.000***
	UEK	1.30	.256
	TUE	11.19	.001**
Razred	usamljenost	4.45	.036*
	samopoštovanje	.86	.355
	UEK	11.53	.001**
	TUE	.01	.939
Spol*Razred	usamljenost	.02	.902
	samopoštovanje	.64	.425
	UEK	.97	.326
	TUE	.18	.672

Napomena: ***p < .001; **p < .01; *p < .05; F – F omjer; UEK – Upitnik emocionalne kompetentnosti; TUE – Test upravljanja emocijama

Pokazalo se da postoji statistički značajna razlika u usamljenosti između mladića i djevojaka. Utvrđeno je da učenice ($M=15.88$, $SD=6.18$) izvještavaju o višim razinama usamljenosti u odnosu na učenike ($M=13.66$, $SD=5.61$). Također, pokazalo se da postoji

statistički značajna razlika u usamljenosti između učenika prvih i trećih razreda. Naime, učenici trećih razreda ($M=15.79$, $SD=5.91$) izvještavaju o višim razinama usamljenosti u odnosu na učenike prvih razreda ($M=13.68$, $SD=6.02$). Nadalje, pokazalo se da interakcija spola i razreda nije značajna.

Pokazalo se da postoji statistički značajna razlika u samopoštovanju između mladića i djevojaka. Naime, učenici ($M=32.33$, $SD=5.49$) imaju više samopoštovanje u odnosu na učenice ($M=29.18$, $SD=5.58$). Međutim, nije pronađena značajna razlika u samopoštovanju s obzirom na razred. Također, pokazalo se da interakcija spola i razreda nije značajna.

Pokazalo se da postoji statistički značajna razlika u samoprocjenjenoj emocionalnoj kompetentnosti između učenika prvih i trećih razreda. Naime, učenici prvih razreda ($M=169.19$, $SD=19.88$) imaju više rezultate u odnosu na učenike trećih razreda ($M=158.72$, $SD=21.46$). Međutim, nije pronađena značajna razlika u s obzirom na spol. Također, pokazalo se da interakcija spola i razreda nije značajna.

Pokazalo se da postoji statistički značajna razlika u sposobnosti upravljanja emocijama odmjerenom testom učinka između mladića i djevojaka. Naime, učenice ($M=60.02$, $SD=7.94$) imaju više rezultate u odnosu na učenike ($M=55.48$, $SD=9.98$). Efekt razreda se nije pokazao značajan. Također, interakcija spola i razreda nije značajna.

Rasprava

Ovim istraživanjem nastojao se utvrditi doprinos sociodemografskih podataka, osobina ličnosti, samopoštovanja i emocionalne inteligencije, odmjerene samoprocjenom i testom učinka, u objašnjenju varijance usamljenosti kod učenika prvih i trećih razreda srednje škole. Nadalje, nastojalo se utvrditi postoje li dobne i spolne razlike u usamljenosti, samopoštovanju, samoprocjenjenoj emocionalnoj kompetentnosti i sposobnosti upravljanja emocijama.

Doprinos sociodemografskih podataka, osobina ličnosti, samopoštovanja i emocionalne inteligencije objašnjenju usamljenosti

Prvi problem ovog istraživanja bio je utvrditi doprinos sociodemografskih podataka, osobina ličnosti, samopoštovanja i emocionalne inteligencije objašnjenju usamljenosti kod srednjoškolaca. U svrhu ispitivanja ovog problema, provedene su dvije hijerarhijske regresijske analize, posebno za poduzorke mladića i djevojaka. U provedenim analizama u prvi blok prediktora uključena je varijabla razreda, u drugi blok osobine ličnosti, u treći blok samopoštovanje te u četvrti blok samoprocjenjena emocionalna kompetentnost i sposobnost

upravljanja emocijama odmjerena testom učinka. Kriterijska varijabla bila je ukupan rezultat na usamljenosti. Na temelju spoznaja prethodnih istraživanja očekivalo se da će ženski spol, ekstraverzija, ugodnost, samopoštovanje i emocionalna inteligencija biti statistički značajni negativni prediktori usamljenosti, dok će dob i neuroticizam statistički značajno pozitivno predviđati usamljenost. Hipoteze su samo djelomično potvrđene.

U prvom koraku hijerarhijske regresijske analize razred se nije pokazalo značajnim pozitivnim prediktorom ni kod mladića ni kod djevojaka. Moguće objašnjenje ovoga nalaza možemo pronaći u sastavu našeg uzorka. Uzorak u ovom istraživanju obuhvatio je samo usko razdoblje srednje adolescencije što ga čini poprilično homogenim s obzirom na dob. Također, ako uzmemo u obzir i karakteristike adolescencije kao razdoblja, može se očekivati da će neke druge varijable, kao primjerice osobine ličnosti ili karakteristike socijalne mreže, više doprinositi objašnjenju usamljenosti u ovom razdoblju od same dobi. Potrebno je naglasiti da se je varijabla razreda pokazala statistički značajno pozitivno povezana s usamljenošću na cjelokupnom uzorku sudionika. Takav rezultat potvrđuje nalaz dobiven u istraživanju autora Neto (2014) na uzorku sudionika u dobi između 15 i 92 godine. Međutim, varijabla razreda je bila značajan pozitivan prediktor usamljenosti na cjelokupnom uzorku sudionika samo u prvom koraku analize, prije uvođenja osobina ličnosti.

U drugom koraku je dobiveno da osobine ličnosti objašnjavaju 31% ukupne varijance usamljenosti kod mladića i 25% ukupne varijance kod djevojaka, pri čemu se statistički značajnim negativnim prediktorom u oba slučaja pokazala ekstraverzija. Rezultati su potvrdili pretpostavku postavljenu na temelju rezultata prethodnih istraživanja o ekstraverziji kao negativnom prediktoru usamljenosti (Atak, 2009; Cheng i Furnham, 2002). Ekstrovertirane osobe manifestiraju ponašanja koja povećavaju njihove društvene i međuljudske kontakte, što zauzvrat smanjuje vjerojatnost doživljavanja usamljenosti. Ekstrovertirane osobe opisuju se kao asertivne, druželjubive i tople. One više vremena provode u kontaktima s drugima, sklone su traženju socijalne podrške pa imaju široku mrežu prijatelja, zbog čega su manje usamljene (Lacković-Grgin, 2008).

Nadalje, kod djevojaka statistički značajnim negativnim prediktorom pokazala se i ugodnost. Pretpostavka da bi dimenzija ugodnosti koja predstavlja tipičnu kvalitetu interakcija s drugim ljudima (Costa, McCrae i Dye, 1991; prema Lacković-Grgin, 2008) mogla biti negativno povezana s usamljenošću je potvrđena, ali samo na poduzorku djevojaka. Istraživanja su pokazala (npr. Klimstra i sur., 2009; Branje i sur., 2007) da djevojke izvještavaju o većim razinama ugodnosti i ta razina se brže povećava u odnosu na mladiće u ranoj i srednjoj adolescenciji. Takva spolna razlika u ugodnosti se može objasniti s evolucijske točke gledišta

(Geary, Byrd-Craven, Hoard, Vigil i Numtee, 2003; prema Klimstra i sur., 2009). Održavanje pozitivnih međuljudskih odnosa je više očekivano za djevojke nego za mladiće. Kao potpora tome, istraživanja su pokazala da je sposobnost održavanja pozitivnih veza s drugima povezana s ugodnošću (Jensen-Campbell i sur., 2002; prema Klimstra i sur., 2009). S druge strane, mladići su više usmjereni na dominaciju u društvenim odnosima (Geary i sur., 2003; prema Klimstra i sur., 2009). U istraživanjima autora Ataka (2009) i Nekić (2006; prema Lacković-Grgin, 2008), ugodnost se također pokazala negativnim prediktorom usamljenosti. Moguće objašnjenje navedenog rezultata je da osobine poput ljubaznosti, obzira, sklonosti pomaganju i velikodušnosti, mogu predstavljati branu od radikalnog udaljavanja od drugih (Nekić, 2006; prema Lacković-Grgin, 2008), a samim time i od usamljenosti.

Također, na poduzorku djevojaka, statistički značajnim pozitivnim prediktorom pokazala se otvorenost. No budući da se iz korelacijske matrice iščitava da otvorenost nije statistički značajno povezana s usamljenošću ($r=.00$) kod djevojaka, jasno je da je, ipak, riječ o supresijskom efektu pa je neopravdano zaključiti da osobe s izraženijom otvorenošću uistinu osjećaju više razine usamljenosti. Sukladno očekivanjima, otvorenost se nije pokazala značajnim prediktorom usamljenosti kod mladića. Međutim, pronađena je statistički značajna negativna povezanost otvorenosti i usamljenosti. Određene karakteristike (primjerice, sklonost eksperimentiranju i novim idejama, preferencija različitosti) adolescenata s izraženom otvorenošću možda povećavaju njihovu popularnost među vršnjacima, pri čemu oni dobivaju više socijalne podrške i samim time se smanjuje mogućnost doživljavanja usamljenosti. Dodatno objašnjenje negativne povezanosti otvorenosti i usamljenosti je da ljudi koji postižu više rezultate na usamljenosti općenito imaju tendenciju biti kritični i zatvoreni prema novim iskustvima (Panda, 2016). Iako otvorenost nije bila značajan prediktor usamljenosti, zasebnom regresijskom analizom utvrđeno je da je ekstraverzija varijabla medijator te da se radi o potpunoj medijaciji. To znači da otvorenost isključivo preko ekstraverzije doprinosi manjoj razini usamljenosti kod mladića. Zapravo, otvorenost i ekstraverzija imaju neke slične značajke, osobito u kontekstu odnosa prema drugima.

Pregledom korelacijske matrice može se vidjeti da je dobivena statistički značajna pozitivna povezanost između neuroticizma i usamljenosti, kao i u dosada provedenim istraživanjima (npr. Atak, 2009; Saklofske i Yackulic, 1989). Osobe s izraženim neuroticizmom u svim područjima života percipiraju više problema (Lacković-Grgin, Penezić i Sorić, 1998), što ih čini sklonima da i interpersonalne odnose percipiraju problematičnima. To ometa odnose s drugima, zbog čega su usamljeniji od emocionalno stabilnih osoba. Iako neuroticizam nije bio značajan prediktor usamljenosti, zasebnom regresijskom analizom utvrđeno je da je

ekstraverzija varijabla medijator te da se radi o potpunoj medijaciji. To znači da neuroticizam isključivo preko ekstraverzije doprinosi većoj razini usamljenosti. Razlog ovakvog nalaza možemo komentirati u svjetlu visoke interkorelacije između neuroticizma i ostalih dimenzija ličnosti, posebice ekstraverzije. S obzirom na visoke interkorelacije među osobinama ličnosti i neznačajnost doprinosa neuroticizma objašnjenju varijance usamljenosti, moguće je da je dio varijance koji neuroticizam i usamljenost dijele objašnjen ekstraverzijom.

U skladu s pretpostavkama, savjesnost se nije pokazala značajnim prediktorom usamljenosti. Međutim, i kod mladića i kod djevojaka, pronađena je statistički značajna negativna povezanost savjesnosti i usamljenosti. Ranije provedena istraživanja (Kao, 2012; prema Panda, 2016) izvještavaju o sličnim rezultatima. Moguće je da niska razina savjesnosti smanjuje društvenu atraktivnost. Niska razina savjesnosti nije nužno povezana s odsutnošću moralnih načela, ali joj je svojstveno njihovo neprimjenjivanje. Savjesnost u značajnoj mjeri odražava socijaliziranost osobe što nadalje može utjecati na odnos s drugim ljudima. S druge strane, moguće je da visoko savjesni adolescenti imaju manje negativan stav prema usamljenosti jer je vjerojatnije da će vrijeme koje provedu sami iskoristiti u svrhu samoaktualizacije i samorefleksije (Larson, 1990). Iako savjesnost nije bila značajan prediktor usamljenosti, zasebnom regresijskom analizom utvrđeno je da je ekstraverzija varijabla medijator te da se radi o potpunoj medijaciji. To znači da savjesnost isključivo preko ekstraverzije doprinosi manjoj razini usamljenosti. Kao i u slučaju otvorenosti, ekstraverzija i savjesnost zapravo imaju neke slične značajke, osobito u kontekstu odnosa prema drugima.

Prilikom interpretacije rezultata vezanih za osobine ličnosti, potrebno je biti na oprezu s obzirom na to da svih pet subskala upitnika pokazuju niže pouzdanosti od očekivanih te visoke interkorelacije.

Doprinos samopoštovanja, dodanog u trećem koraku, ni kod mladića ni kod djevojaka nije značajan. Međutim, pregledom korelacijske matrice vidi se da je pronađena statistički značajna negativna korelacija između usamljenosti i samopoštovanja. Dakle, srednjoškolci koji iskazuju više samopoštovanje pokazuju manju usamljenost. Ovakav obrazac je u skladu s rezultatima većeg broja autora koji su nalazili značajne, umjereno visoke negativne korelacije između usamljenosti i samopoštovanja (npr. Olmstead, Guy, O'Mallez i Bentler, 1991; prema Lacković-Grgin, 2008). Osobe s višim samopoštovanjem posjeduju karakteristike kao što su prihvaćanje vlastitih problema i emocija, prihvaćanje i sebe i drugih, prihvaćanje slabosti kao mogućnosti za osnaživanje (Tufan i Yildiz, 1993; Humphreys, 1998; prema Yilmaz, Hamarta, Arslan i Deniz, 2013). Osim toga, u nekoliko istraživanja, otkriveno je da pojedinci s višim samopoštovanjem češće traže socijalnu podršku (Arslan, 2009; Esenay, 2002; Ünüvar, 2003;

prema Yilmaz, Hamarta, Arslan i Deniz, 2013). Iako samopoštovanje nije bilo značajan prediktor usamljenosti, zasebnom regresijskom analizom utvrđeno je da je ekstraverzija varijabla medijator te da se radi o potpunoj medijaciji kod mladića, odnosno djelomičnoj medijaciji kod djevojaka. To znači da samopoštovanje isključivo, odnosno djelomično, preko ekstraverzije doprinosi manjoj razini usamljenosti. Razlog povezanosti samopoštovanja i ekstraverzije mogao bi ležati u pozitivnoj povezanosti između pozitivnog afekta i ekstraverzije (Hermes i sur., 2011). Ekstraverzija predstavlja dimenziju temperamenta koja pojedinca predisponira na doživljaj pozitivnog afekta. Budući da se visoko samopoštovanje odnosi na pozitivnu evaluaciju vlastite vrijednosti, ono će biti povezano s ekstraverzijom koja ima jasnu pozitivnu afektivnu komponentu.

Mjere emocionalne inteligencije dodane u četvrtom koraku na uzroku mladića objašnjavaju dodatnih 6% varijance kriterija pri čemu se statistički značajnim negativnim prediktorom pokazala samoprocjenjena emocionalna kompetentnost. Takvi rezultati upućuju na to da mladići koji procjenjuju da imaju razvijene emocionalne kompetentnosti, da dobro poznaju i upravljaju vlastitim osjećajima i da adekvatno iščitavaju i reagiraju na osjećaje drugih manje doživljavaju osjećaj usamljenosti. Kod djevojaka doprinos mjera emocionalne inteligencije objašnjenju usamljenosti nije značajan. U podlozi spolnih razlika u važnosti emocionalne inteligencije pri objašnjenju usamljenosti možda leži faktor socijalizacije. S obzirom da se djevojčice od malena potiče na opažanje i izražavanje emocija kod sebe i drugih, moguće je da djevojke same od sebe očekuju visoke razvijene sposobnosti emocionalne inteligencije, te je to za njih „normalno“ i ne doprinosi njihovoj usamljenosti. S druge strane, oni mladići koji imaju više razvijene sposobnosti emocionalne inteligencije doživljavaju da su po tome „posebni“ i drugačiji od drugih te ih to onda štiti od usamljenosti. Međutim, pri interpretaciji ovih rezultata važno je naglasiti da je Test upravljanja emocijama namijenjen mjerenju samo četvrte razine modela Mayera i Saloveya - sposobnosti upravljanja emocijama, koja se još razvija tijekom adolescencije. Moguće je da adolescenti posjeduju znanja o emocijama, međutim nedostaje im životnog iskustva kako bi to znanje primijenili u različitim situacijama. Dodatno, Upitnik emocionalne kompetentnosti operacionalizira emocionalnu inteligenciju kao crtu ličnosti.

Postotak objašnjene varijance usamljenosti, varijablama uključenima u ovaj model i kod mladića i kod djevojaka, ukazuje na to da je za objašnjenje individualnih razlika u usamljenosti potrebno razmotriti i druge varijable – socijalne odnose (npr. odnosi s vršnjacima, odnos roditelj-dijete, odnose s braćom i sestrama), druge osobine pojedinca koje nisu obuhvaćene ovim istraživanjem (npr. sramežljivost, lokus kontrole) kao i neka obilježja konteksta u kojem

pojedinaac živi (npr. strukturu obitelji i razinu stresa). Također, rezultati provedenih hijerarhijskih regresijskih analiza upućuju na moguću ulogu spola kao moderator varijable.

Spolne i dobne razlike u usamljenosti, samopoštovanju i emocionalnoj inteligenciji

Spolne razlike u usamljenosti. Kako se u UCLA skali usamljenosti (Allen i Oshagan, 1995; prema Lacković-Grgin i sur., 2002) kojom smo se koristili u ovom istraživanju riječ «usamljenost» ne spominje izravno, u skladu s time, postavljena je hipoteza kojom se očekivalo da će učenici pokazati veću razinu usamljenosti od učenica. Glavni efekt spola je dobiven, međutim u suprotnom smjeru. Jedno od objašnjenja ovakvog rezultata veže se uz različite stilove odgovaranja koje imaju mladići i djevojke. Djevojke i žene obično govore otvorenije o svojim osjećajima i emocijama kada ih se to pita, na primjer, u anketama (Kaltiala-Heino, 2003; prema Rönkä i sur., 2014). Stoga je moguće da su i u ovom slučaju djevojke bile spremnije otvoreno priznati doživljaj usamljenosti. Nadalje, spolne razlike u razinama usamljenosti mogu se također objasniti kulturalno naučenim ponašanjima vezanima za emocije. Dječake i mladiće se često poučava da budu “čvrsti” i neovisniji od djevojaka (McLeod, 2002; Wisdom i sur., 2007; prema Rönkä i sur., 2014). Oni ne žele priznati da su usamljeni zbog straha od mogućih negativnih društvenih posljedica koje mogu uslijediti kada ih se označi kao usamljene (Crick, Grotpeter i Rockhill, 1999; prema Rönkä i sur., 2014).

Dobne razlike u usamljenosti. U istraživanju je dobiven značajan efekt razreda, u skladu s postavljenom hipotezom prema kojoj su stariji učenici trebali postizati više rezultate. Dobiveni rezultati su u skladu s rezultatima istraživanja koje su proveli Brage i Meredith (1993; prema Kozjak, 2005) na uzorku adolescenata u dobi od 11 do 18 godina. Isti su nalaz dobili i Chipuer i Pretty (2000) na adolescentima nešto užeg dobnog raspona, od 13 do 17 godina. Slična tendencija može se primijetiti i u istraživanju autorice Kozjak (2005) gdje su sudionici istraživanja u dobi od 15 godina imali značajno niže rezultate na UCLA skali usamljenosti od sudionika u dobi od 17 godina. Moguće je da razvojni zadaci, kao što su separacija od roditelja i porast individuacije, potraga za identitetom i novim intimnim vezama, potraga za smislom života te porast svijesti o sebi generiraju usamljenost prema kraju srednje škole. Nadalje, osobe u toj dobi vrlo su osjetljive te su sklone zamišljanju savršenih odnosa, što može rezultirati time da ne uspijevaju pronaći zadovoljavajuće odnose zbog visokih očekivanja. Iako ove rezultate, zbog homogenosti uzorka i malog broja sudionika u pojedinim dobnim kategorijama treba uzeti s oprezom. Također, pri interpretaciji rezultata treba uzeti u obzir to da na poduzorcima

djevojaka i mladića korelacija i doprinos dobi u hijerarhijskoj regresijskoj analizi nisu dosegli značajnost, dok je ovdje dobna razlika značajna samo uz blaži kriterij od 5%.

Spolne razlike u samopoštovanju. Analiza varijance je pokazala postojanje spolnih razlika u rezultatima na Rosenbergovoj skali samopoštovanja u pretpostavljenom smjeru. Učenice u prosjeku postižu niži rezultat od učenika, iz čega zaključujemo da imaju niže samopoštovanje. Taj podatak je suglasan velikoj skupini nalaza o upravo takvim razlikama u samopoštovanju između muškaraca i žena (Kling i sur., 1999; prema Bleidorn, 2016). Iako je u razdoblju rane adolescencije samopoštovanje mladića i djevojka slično, tijekom adolescentskih godina i odrasle dobi oni se počinju međusobno razlikovati i to na način da mladićima raste osjećaj pozitivne vrijednosti dok kod djevojaka taj osjećaj opada (Rosenfield, 1999; prema McMullin i Cairney, 2004). Može se reći da maturacijske i socioemocionalne promjene povezane sa pubertetom utječu i na mladiće i na djevojke, ali fizičke promjene koje se pojavljuju tijekom ovog razdoblja možda imaju veći utjecaj na djevojke nego na mladiće, što onda može nepovoljnije djelovati na njihovo samopoštovanje (Rosenberg, 1986; prema Robins, Trzensiewski, Tracy, Gosling i Potter, 2002). Kao potporu tome, neki autori navode da je adolescencija period kada kod djevojaka dolazi do pada u zadovoljstvu vlastitim tijelom i smanjenja percepcije privlačnosti (Hargreaves i Tiggermann, 2002; prema Gentile i sur., 2009). Također, obitelj, obrazovni sustav, kultura i mediji utječu na djevojaka tako da oblikuju kod njih manjak vjere u svoje sposobnosti (Leonardi i sur., 1998; prema Swenson, 2003). Neki navode i biološke uzroke spolnih razlika u samopoštovanju, kao što su hormonske oscilacije u ženskom mozgu (razine estrogena i progesterona) koje žene čine osjetljivijima na odbijanje ili neodobravanje (Kendler i sur., 1998; prema Swenson, 2003). Potreba za prilagodbom i održavanje slike koju nameću društvene i kulturalne vrijednosti često se sukobljavaju s potrebama i vrijednostima djevojaka ove dobne skupine te rezultiraju nižim samopoštovanjem u odnosu na njihove vršnjake.

Dobne razlike u samopoštovanju. Suprotno očekivanjima, u našem istraživanju nije dobiven statistički značajan efekt razreda na samopoštovanje. Međutim, takav rezultat je u skladu s empirijskim podacima nekih istraživanja (npr. Bergman i Scott, 2001; Block i Robins, 1993; Mullis i Chapman, 2000; prema Connor i sur., 2004) koja sugeriraju da adolescencija nije vrijeme promjene u konceptu samopoštovanja. Block i Robins (1993) ukazuju na konzistenciju samopoštovanja kroz adolescenciju u dobi od 14 pa sve do dobi od 23 godine. Kako mladi odrastaju, povećava se broj faceta samopoštovanja, odnosno pojedinci se procjenjuju u odnosu na sve veći broj uloga (Lacković-Grgin, 1994). Ako s dobi raste broj stresora i ako to ugrožava samopoštovanje mlade osobe u nekom području, ona to može

kompensirati nekim drugim pozitivnim samovrednovanjem što omogućuje da globalno samopoštovanje ostaje nepromijenjeno. Međutim, prilikom donošenja zaključaka o stabilnosti odnosno promjeni samopoštovanja tijekom vremena potrebno je voditi računa o tome koji nacrt istraživanja je korišten u pojedinim istraživanjima. Transverzalna istraživanja uglavnom upućuju na promjene u razinama samopoštovanja (pad ili porast), dok longitudinalna istraživanja većinom pokazuju da se u adolescenciji ne događaju značajne promjene u samopoštovanju. Važan nedostatak koji se upućuje takvim transverzalnim istraživanjima je da usporedbom različitih dobnih skupina uspoređuju i različite kohorte pa nije moguće utvrditi da li dob i razvoj ili utjecaj kohorte dovode do razlika (Twenge i Cambell, 2001). Svakako treba naglasiti da je u ovom istraživanju dob sudionika obuhvatila samo srednju adolescenciju, stoga ne možemo zaključivati o konkretnim promjenama u razini samopoštovanja u odnosu na ranu ili kasnu adolescenciju.

Spolne razlike u emocionalnoj inteligenciji. Rezultati ovog istraživanja pokazuju da nema razlike u samoprocjenama emocionalne kompetentnosti između djevojaka i mladića. S obzirom da se radi o samoprocjenama, moguće je da mladići precjenjuju ili djevojke podcjenjuju svoje sposobnosti. Fernandez-Berrocal i suradnici (2004; prema Shahzad i Nasreen, 2012) tvrde kako istraživanja u kojima se koriste samoizvještaji da bi se provjerile spolne razlike u emocionalnoj inteligenciji, općenito ne pokazuju značajnu razliku. Također, problem sa samoprocjenama je i taj što na njih utječe faktor socijalne poželjnosti odgovora i varanje. Kako bi se izbjegli potencijalni navedeni problemi, korisno je provjeriti spolne razlike u emocionalnoj inteligenciji ne samo samoprocjenama već i testom učinka. Iz tog razloga smo se odlučili u ovaj rad uvrstiti i test učinka kao mjeru sposobnosti upravljanja emocijama. Rezultati na tom testu, u skladu s postavljenom hipotezom, pokazuju da postoji značajna razlika u emocionalnoj inteligenciji u korist djevojaka. Ovo istraživanje ide u prilog istraživanju Moira i Jessela (1984; prema Pešut, 1999) u kojemu je dobiveno da žene imaju veću emocionalnu inteligenciju od muškaraca. Jedno od mogućih objašnjenja ovakvog rezultata je da su žene više usmjerene na osjećaje, što je i društveno prihvaćeno, dok muškarci o osjećajima ne razgovaraju i nisu toliko na njih usmjereni. Kad je riječ o mjerenju emocionalne inteligencije testovima učinka, istraživanja pokazuju da postoje spolne razlike u razvijenosti ove sposobnosti te da žene postižu bolje rezultate nego muškarci (Brackett i Mayer, 2003).

Dobne razlike u emocionalnoj inteligenciji. Samoprocjene emocionalne kompetentnosti pokazuju da postoji statistički značajna razlika s obzirom na razred. Pretpostavka da će stariji učenici imati veću emocionalnu inteligenciju od mlađih učenika je odbačena jer rezultati pokazuju značajnu razliku u korist mlađih učenika. Jedno od mogućih

objašnjenja ovih rezultata je da su učenici trećih razreda zbog opterećenosti obavezama bili više pod stresom, pa su bili pod dojmom da manje kontroliraju vlastita emocionalna stanja. Učenici su se verbalno žalili na dužinu ispitivanja te su pokazivali veće zanimanje za ispunjavanje obaveza namijenjenih nastavnim satima koji su im slijedili. Također, važno je ponovno naglasiti nedostatke samoprocjena kao mjera emocionalne inteligencije jer zahtijevaju od pojedinca prosudbe o vlastitim vještinama koje mogu biti pristrane i nepouzdana. Kao što je već ranije spomenuto, samoprocjene emocionalne inteligencije rijetko se rabe u istraživanjima mlađih adolescenata, jer se pretpostavlja da oni, s obzirom na nezavršen kognitivni razvoj i manjak iskustva, nemaju cjelovit uvid u vlastita ponašanja i sposobnosti. Iz tog razloga smatram da je dodatno moguće objašnjenje dobivenih rezultata precjenjivanje vlastitih sposobnosti kod mlađih adolescenata. Nadalje, rezultati testa učinka idu u prilog objašnjenju dobivenih dobnih razlika samoprocjena emocionalne kompetentnosti u kontekstu precjenjivanja sposobnosti kod mlađih učenika. Dobne razlike na Testu upravljanja emocijama nisu pronađene. Iako se u literaturi nalaze istraživanja koja dokazuju da se emocionalna inteligencija mijenja s vremenom, rezultate bi trebalo provjeriti na većem uzorku koristeći se podacima iz više vremenskih točaka.

Ograničenja, implikacije i prijedlozi za buduća istraživanja

Ovim radom pokušalo se odgovoriti na nekoliko pitanja o odnosu između usamljenosti, samopoštovanja i emocionalne inteligencije te utvrditi postoje li i kakve su spolne i dobne razlike u navedenim konstruktima. Međutim, rezultati sugeriraju da je potrebno dodatno ispitati i druge važne korelate usamljenosti (primjerice, kvaliteta socijalne mreže). Ograničenja nalaza dobivenih ovim istraživanjem tiču se strukture uzorka sudionika na kojemu su podaci prikupljeni, kao i primijenjenoga istraživačkog nacrta. S obzirom da je istraživanje provedeno na prigodnom uzorku svakako bi ubuduće trebalo pokušati obuhvatiti različite srednje škole i uzeti veći dobnii raspon sudionika. Također, longitudinalni nacrt istraživanja bi mogao pružiti čvršće dokaze za nalaze iz razvojne perspektive. Nadalje, upotrijebljeni mjerni instrumenti, osim Testa upravljanja emocijama, su metode samoprocjene što svakako ima svoje nedostatke, uključujući poteškoće s opažanjem vlastitog ponašanja te davanje socijalno poželjnih odgovora. Pitanje pristranosti naročito je izraženo budući da socijalna prihvatljivost usamljenosti nije jednaka za djevojke i mladiće. Kao što su sugerirali Lau i Gruen (1992; prema Yang, 2009), negativne konotacije i socijalne posljedice usamljenosti inhibiraju muškarce da priznaju usamljenost. Emocionalna inteligencija kao značajan negativan prediktor usamljenosti kod

mladića može upućivati na važnost daljnjeg razvoja različitih programa koji za cilj imaju poticanje razvoja sposobnosti prepoznavanja i upravljanja emocijama, kontrole vlastitih emocija, empatije i prosocijalnog ponašanja kod adolescenata kako bi ih se učinilo otpornijima na razne psihopatološke probleme. Dobivene spolne razlike u modelima upućuju na različite implikacije koje bi trebalo uzeti u obzir prilikom razvoja programa te mogućnost prilagođavanja programa posebno za djevojke i mladiće uz razumijevanje socijalnog i kulturalnog konteksta u kojemu oni odrastaju i žive. Također, s obzirom na dobivenu značajnost ekstraverzije kao prediktora usamljenosti, u školama bi se svakako trebalo obratiti pažnju na introverte i osmisliti aktivnosti u koje bi se oni rado uključivali. Kako bi se dobila potpunija slika, bilo bi korisno u budućim istraživanjima provjeriti rezultate i u kontekstu multidimenzionalnih modela usamljenosti.

Zaključak

Cilj istraživanja bio je ispitati doprinos sociodemografskih podataka, osobina ličnosti, samopoštovanja i emocionalne inteligencije objašnjenju usamljenosti kod srednjoškolaca. Također, nastojalo se ispitati dobne i spolne razlike u emocionalnoj inteligenciji, samopoštovanju i usamljenosti. Kao odgovor na prvi problem, rezultati hijerarhijske regresijske analize su pokazali da kod mladića cjelokupni model objašnjava 41% varijance usamljenosti, a statističkim značajnim negativnim prediktorima pokazali su se ekstraverzija i Upitnik emocionalne kompetentnosti. S druge strane, kod djevojkina cjelokupni model objašnjava 30% varijance usamljenosti, a statistički značajnim negativnim prediktorima pokazali su se ekstraverzija i ugodnost. U okviru drugog problema, rezultati pokazuju da su djevojke u odnosu na mladiće postigle više rezultate u usamljenosti i sposobnosti upravljanja emocijama odmjerenom testom uratka, a niže rezultate u samopoštovanju. Spolne razlike u samoprocjenjenoj emocionalnoj kompetentnosti nisu se pokazale značajnima. Također, mlađi učenici u odnosu na starije učenike su postizali statistički značajno više rezultate na samoprocjeni emocionalne kompetentnosti, a niže na usamljenosti. Dobne razlike u samopoštovanju i sposobnosti upravljanja emocijama odmjerenom testom učinka nisu se pokazale značajnima.

Literatura

Andersson, L. (1998). Loneliness research and interventions: A review of the literature. *Aging and Mental Health*, 2(4), 264-275.

- Asendorpf, J.B. i van Aken, M.A.G. (2003). Personality-Relationship Transaction in Adolescence: Core Versus Surface Personality Characteristics. *Journal of Personality*, 71(4), 629-666.
- Atak, H. (2009). Big Five Traits and Loneliness among Turkish Emerging Adults. *International Journal of Behavioral, Cognitive, Educational and Psychological Sciences*, 1(2), 124-128.
- Austin, E. J. (2010). Measurement of ability emotional intelligence: Results for two new tests. *British Journal of Psychology*, 101(3), 563–578.
- Babić Čikeš, A. i Buško, V. (2015). Emocionalna inteligencija u ranoj adolescenciji: korelati sposobnosti upravljanja emocijama i predikcija školskog uspjeha. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 24, 21-45.
- Bar-On, R. (2006). The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI). *Psicothema*, 18, 13-25.
- Baron, R. M. i Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 1173–1182.
- Benet-Martinez, V. i John, O.P. (1998). Los Chino Grandes across cultures and ethnic groups: Multitrait analyses of the Big Five in Spanish and English. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 729-750.
- Berk, L.E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Bezinović, P. (1988). *Percepcija osobne kompetentnosti kao dimenzija samopoimanja*. Doktorska disertacija. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Bleidorn, W., Arslan, R. C., Denissen, J. J. A., Rentfrow, P. J., Gebauer, J. E., Potter, J. i Gosling, S. D. (2016). Age and Gender Differences in Self-Esteem – A Cross-Cultural Window. *Journal of Personality and Social Psychology*, 111(3), 396-410.
- Block, J. i Robins, R.W. (1993). A longitudinal study of consistency and change in self-esteem from early adolescence to early adulthood. *Child Development*, 64, 909-923.
- Bočkai, A. (2016). *Sposobnost upravljanja emocijama i nasilje preko interneta kod srednjoškolaca*. Diplomski rad. Osijek: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Osijeku.
- Brackett, M. A., Mayer, J. D. i Warner, R. M. (2004). Emotional intelligence and its relation to everyday behavior. *Personality and Individual Differences*, 36(6), 1387–1402.

- Brackett, M.A. i Mayer, J.D. (2003). Convergent, discriminant, and incremental validity of competing measures of emotional intelligence. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29(9), 1147-1158.
- Branje, S.J.T., van Lieshout, C.F.M. i Gerris, J.R.M. (2007). Big five personality development in Adolescence and Adulthood. *European Journal of Personality*, 21, 45-62.
- Cabello, R., Sorrel, M.A., Fernández-Pinto, I., Extremera, N., Fernández-Berrocal. P. (2016). Age and gender differences in ability emotional intelligence in adults: A cross-sectional study. *Developmental Psychology*, 52 (9), 1486-1492.
- Cacioppo, J.T., Hawkley, L.C., Ernst, J.M., Burleson, M., Berntson, G.G., Nouriani, B. i Spiegel, D. (2006). Loneliness within a nomological net: An evolutionary perspective. *Journal of Research in Personality*, 40(6), 1054-1085.
- Ciarrochi, J.V., Chan, A.Y.C. i Caputi, P. (2000). A critical evaluation of the emotional intelligence construct. *Personality and Individual Differences*, 28, 539-561.
- Cheng, H. i Furnham, A. (2002). Personality, peer relations, and self-confidence as predictors of happiness and loneliness. *Journal of Adolescence*, 25(3), 327-339.
- Chipuer, H.M. i Pretty, G.M. (2000). Facets of Adolescents' Loneliness: A Study of Rural and Urban Australian Youth. *Australian Psychologist*, 35(3), 233-237.
- Christiansen, N. D., Janovics, J. E. i Siers, B. P. (2010). Emotional intelligence in selection contexts: Measurement method, criterion-related validity, and vulnerability to response distortion. *International Journal of Selection and Assessment*, 18(1), 87–101.
- Chubb, N.H., Fertman, C.I. i Ross, J.L. (1997). Adolescent self-esteem and locus of control: a longitudinal study of gender and age differences. *Adolescence*, 32(125), 113-129.
- Connor, J.M., Poyrazli, S., Ferrer-Wreder, L. i Grahame, K.M. (2004). The relation of age, gender, ethnicity, and risk behaviors to self-esteem among students in nonmainstream schools. *Adolescence*, 39(155), 457-473.
- Di Fabio, A. i Palazzeschi, L. (2009). An in-depth look at scholastic success: Fluid intelligence, personality traits or emotional intelligence?. *Personality and Individual Differences*, 46(5-6), 581–585.
- Dunn, E.W., Brackett, M.A., Ashton-James, C., Schneiderman, E. i Salovey, P. (2007). On emotionally intelligent time travel: Individual differences in affective forecasting ability. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33(1), 85–93.
- Fernandez-Berrocal, P., Alcaide, R., Extremera, N. i Pizarro, D. (2006). The Role of Emotional Intelligence in Anxiety and Depression among Adolescents. *Individual Differences Research*, 4(1), 16-27.

- Field, A.P. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS Statistics (4th Edition)*. London: Sage publications.
- Friedman, L. i Wall, M. (2005). Graphical views of suppression and multicollinearity in multiple linear regression. *The American Statistician*, 59(2), 127-136.
- Gentile, B., Grabe, S., Dolan-Pascoe, B., Twenge, J.M., Wells, B.E. i Maitiano, A. (2009). Gender differences in domain-specific self-esteem: A meta-analysis. *Review of General Psychology*, 13(1), 34-45.
- Goleman, D. (1997). *Emocionalna inteligencija*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Goossens, L. (2006.). Affect, Emotion, and Loneliness in Adolescence. U: S. Jackson i L. Goossens (Ur.), *Handbook of Adolescent Development* (str. 51-70). Hove: Psychology Press.
- Hawkey, L.C. i Cacioppo, J.T. (2010). Loneliness matters: A theoretical and empirical review of consequences and mechanisms. *Annals of Behavioral Medicine*, 40, 218-227.
- Heinrich, L.M. i Gullone, E. (2006). The clinical significance of loneliness: A literature review. *Clinical Psychology Review*, 26(6), 695-718.
- Hermes, M., Hagemann, D., Naumann, E. i Walter, C. (2011). Extraversion and its positive emotional core—Further evidence from neuroscience. *Emotion*, 11(2), 367.
- Hubbard, J.A. i Coie, J.D. (1994). Emotional determinants of social competence in children's peer relationships. *Merrill-Palmer Quarterly*, 40, 1-20.
- John, O.P., Naumann, L.P., i Soto, C.J. (2008). Paradigm Shift to the Integrative Big-Five Trait Taxonomy: History, Measurement, and Conceptual Issues. U: O. P. John, R. W. Robins, i L. A. Pervin (Ur.), *Handbook of personality: Theory and research* (str. 114-158). New York: Guilford Press.
- Keefer, K.V., Holden, R.R. i Parker, J.D.A. (2013). Longitudinal assessment of trait emotional intelligence: Measurement invariance and construct continuity from late childhood to adolescence. *Psychological Assessment*, 25, 1255–1272.
- Klimstra, T.A., Hale, W.W., Raaijmaker, Q.A.W., Branje, S.J.T. i Meeus, W.H.J. (2009). Maturation of Personality in Adolescence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96(4), 898-912.
- Kline, R.B. (2005). *Principles and practice of structural equation modeling* (2nd ed). New York: Guilford Press.
- Kort-Butler, L.A. i Hageman, K.J. (2011). School-based extracurricular activity involvement and adolescent self-esteem: A growth-curve analysis. *Journal of Youth Adolescence*, 40, 568-581.

- Kozjak, G. (2005). *Korelati usamljenosti kod srednjoškolaca*. Diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Lacković-Grgin, K. (2008). *Usamljenost*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Lacković-Grgin, K., Penezić, Z. i Nekić, M. (2002). Kratka verzija UCLA skale usamljenosti. U: K. Lacković-Grgin, A. Proroković, V. Čubela, Z. Penezić (Ur.), *Zbirka Psihologijskih skala i upitnika* (str. 79-82). Zadar: Filozofski fakultet.
- Lacković-Grgin, K., Penezić, Z. i Sorić, I. (1998). Usamljenost i samoća studenata: uloga afilijativne motivacije i nekih osobnih značajki. *Društvena istraživanja*, 7, 543-558.
- Lacković-Grgin, K. (1994). *Samopoimanje mladih*. Jastrebarsko: naklada Slap.
- Larson, R. W. (1990). The solitary side of life: An examination of the time people spend alone from childhood to old age. *Developmental Review*, 10, 155–183.
- Levin, I. i Stokes, J.P. (1986). An examination of the relation of individual difference variables to loneliness. *Journal of Personality*, 54(4), 201-217.
- MacCann, C. (2010). Further examination of emotional intelligence as a standard intelligence: A Latent variable analysis of fluid intelligence, crystallized intelligence, and emotional intelligence. *Personality and Individual Differences*, 49(5), 490–496.
- Mayer, J.D., Caruso, D.R. i Salovey, P. (2016). The Ability Model of Emotional Intelligence: Principles and Updates. *Emotion Review*, 8(4), 1-11.
- Mayer, J.D., Salovey, P. i Caruso, D. (2000). Models of emotional intelligence. U: R. Sternberg (Ur.), *Handbook of Intelligence* (str. 396-420). Cambridge: University Press.
- Mayer, J.D. i Salovey, P. (1997). Što je emocionalna inteligencija? U: P. Salovey i D. Sluyter (Ur.), *Emocionalni razvoj i emocionalna inteligencija: pedagoške implikacije* (str. 3–31). Zagreb: Educa.
- McCrae, R.R. i Costa, P.T. (1987). Validation of the Five-Factor Model of Personality Across Instruments and Observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(1), 81-90.
- McMullin, J.A. i Cairney, J. (2004). Self-esteem and the intersection of age, class, and gender. *Journal of Aging Studies*, 18, 75-90.
- McWhirter, B. (1997). Loneliness, learned resourcefulness, and self-esteem in college students. *Journal of counseling & development*, 75(6), 460-470.
- Medved, A. i Keresteš, G. (2011). Usamljenost u ranoj adolescenciji: spolne i dobne razlike te povezanost sa socijalnim odnosima. *Društvena istraživanja*, 20(2), 457-478.
- Molander, B., Holmström, S. i Takšić, V. (2011). South and North: DIF Analysis of University-Student Responses to the Emotional Skills and Competence Questionnaire. *Psihologijske teme*, 20(3), 425-447.

- Moksnes, U.K. i Espnes, G.A. (2013) Self-esteem and life satisfaction in adolescents - gender and age as potential moderators. *Qual Life Res*, 22(10), 2921-2928.
- Moksnes, U.K., Moljord, I.E.O., Espnes, G.A. i Byrne, D.G. (2010). The association between stress and emotional states in adolescents: The role of gender and self-esteem. *Personality and Individual Differences*, 49, 430-435.
- Neto, F. (2014). Socio-Demographic Predictors of Loneliness Across the Adult Life Span in Portugal. *Interpersona*, 8(2), 222-230.
- Panda, S. (2016). Personality Traits and the Feeling of Loneliness of Post-Graduate University Students. *International Journal of Indian Psychology*, 31(1), 27-37.
- Peplau, L.A. i Perlman, D. (1982). *Loneliness: A sourcebook of current theory, research and therapy*. New York: Wiley-Interscience.
- Pešut, G. (1999). *Neki aspekti emocionalne inteligencije i zadovoljstvo životom*. Diplomski rad. Zadar: Odsjek za psihologiju Sveučilišta u Zadru.
- Pinquart, M. i Sorensen, S. (2001). Influences on loneliness in older adults. *Basic & Applied Social Psychology*, 23 (4), 245-266.
- Rivers, S.E., Brackett, M.A., Reyes, M.R., Mayer, J.D., Caruso, D.R. i Salovey, P. (2012). Measuring emotional intelligence in early adolescence with the MSCEIT-YV: Psychometric properties and relationship with academic performance and psychosocial functioning. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 30, 344–366.
- Robins, R.W., Trzesniewski, K.H., Tracy, J.L., Gosling, S.D. i Potter, J. (2002). Global self-esteem across the life span. *Psychology and Aging*, 17(3), 423-434.
- Rönkä, R.A., Rautio, A., Koiranen, M., Sunnari, V. i Taanila, A. (2014). Experience of loneliness among adolescent girls and boys: Northern Finland Birth Cohort 1986 study. *Journal of Youth Studies*, 17(2), 183-203.
- Rudan, V.(2004). Normalni adolescentni razvoj. *Medix*, 52, 36-39.
- Russell, D. (1982). The measurement of loneliness. U: L.A. Peplau i D. Perlman (Ur.), *A Sourcebook of Current Theory, Research and Therapy* (str. 81-105). New York: John Wiley and Sons.
- Russell, D., Peplau, L.A. i Cutrona, C.E. (1980). The Revised UCLA Loneliness Scale: Concurrent and discriminate validity evidence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 39, 472-480.
- Saklofske, D.H. i Yackulic, R.A. (1989). Personality Predictors of Loneliness. *Personality and Individual Differences*, 10(4), 467-472.

- Shahzad, S. i Nasreen, B. (2012). Gender Differences in Trait Emotional Intelligence: A Comparative Study. *Business Review*, 7(2).
- Southam-Gerow, M.A. i Kendall, P.C. (2000). Cognitive-behavior therapy with youth: advances, challenges, and future directions. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 7(5), 343-366.
- Spinard, T.L., Eisenberg, N., Cumberland, A., Fabes, R.A., Valiente, C., Shepard, S.A. i sur. (2006). Relation of emotion related regulation to children's social competence: a longitudinal study. *Emotion*, 6(3), 498-510.
- Swenson, P.L. (2003). *A psychometric study of the Rosenberg self-esteem scale : an investigation of gender dif.* Vancouver: Department of educational and counseling psychology, and special education at The University of British Columbia.
- Takšić, V. (2002). Upitnici emocionalne inteligencije (kompetentnosti) UEK. U: K. Lacković-Grgin, A. Proroković, V. Čubela i Z. Penezić (Ur.), *Zbirka psihologijskih skala i upitnika* (str. 27-44). Zadar: Filozofski fakultet.
- Twenge, J.M. i Campbell, W.K. (2001). Age and birth cohort differences in self-esteem: a cross-temporal meta-analysis. *Personality and Social Psychology Review*, 5(4), 321-344.
- Weinberg, M.K., Tronick, E.Z., Cohn, J.F. i Olson, K.L. (1999). Gender differences in emotional expressivity and self-regulation during early infancy. *Developmental Psychology*, 35, 175-188.
- Weiss, R.S. (1974). The provisions of social relationship. U: Z. Rubin (Ur.), *Doing unto others: Joining, molding, confirming, helping, loving* (str. 17-26). New York: Prentice – Hall.
- Woodward, J.C. i Kalyan-Masih, V. (1990). Loneliness, coping strategies and cognitive styles of the gifted rural adolescent. *Adolescence*, 25(100), 977-989.
- Yang, J. (2009). Relationship between Gender Traits and Loneliness: The Role of Self Esteem. *Journal of Social Issues*, 6, 78-85
- Yilmaz, H., Hamarta, E., Arslan, C. i Deniz, M.E. (2013). An investigation of loneliness, self-esteem and emotional intelligence skills in university students. *International Journal of Academic Research Part B*, 5(1), 205-209.
- Zysberg, L. (2012). Loneliness and emotional intelligence. *The Journal of Psychology Interdisciplinary and Applied*, 146(1-2), 37-46.